

ЖУРНАЛІСТИКА / ПУБЛІЦИСТИКА

<https://doi.org/10.17721/2522-1272.2024.85.6>

UDC 070:82-92Hugo

The Means of Expression in Victor Hugo's Publicism

Olexandr Meleshchenko,

<https://orcid.org/0000-0002-0012-5669>

Doctor of Philological Sciences, Professor,
*Educational and Scientific Institute of Journalism,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
36/1 Illienka St., Kyiv, 04119, Ukraine*

Corresponding author's e-mail address: oleksandr.meleshchenko@knu.ua

ABSTRACT

The peculiarities of Victor Hugo's use of tropes and stylistic figures as means of textual expressiveness in his publicistic works are clarified, which, in fact, is the purpose of the article. Head of the literary school of romantics, poet, novelist, playwright, literary critic, publicist, opposition politician V. Hugo used expressive means to enrich his oral and written speech. This especially applies to publicistic broadcasting, which is designed to serve the interests of society, preserve universal human values, basic rights and freedoms, protect the offended and unjustly convicted, expose arrogant or corrupt leaders, and formulate social ideals for future generations.

To achieve the goal, the article used the following methods: working with documents, which made it possible to study the available theoretical sources, to study Victor Hugo's publicistic texts; the additionally applied bibliographic method made it possible to analyze in the article the flow of documents on the researched topic, their qualitative selection, which ended with the compilation of a bibliographic list; the descriptive method made it possible to describe the means of expression in the analyzed texts; the method of stylistic analysis made it possible to identify linguistic and stylistic devices in the analyzed texts; the generalization method made it possible to summarize the research results.

Tropes and various figures of speech help the author or speaker, working in a publicistic style, to create certain images that play a key role in the publicist's art of argumentation in order to influence the audience. During this process, images conveyed by tropes and stylistic figures stimulate the imagination of readers and listeners, thus increasing the effectiveness of the expected impact.

© Olexandr Meleshchenko, 2024

The brilliantly educated Victor Hugo in every period of his life – in youth, maturity and old age – saturated his publicistic work with means of expression – lexical (literary tropes) and syntactic (stylistic figures). Among the tropes, this author mostly used comparison, epithet, metaphor, personification, allegory, metonymy, synecdoche, hyperbole, litote, periphrasis, irony, sarcasm. Stylistic figures include question and answer, rhetorical question, rhetorical exclamation (rhetorical exclamation), amplification, allusion, anaphora, epiphora, epanaphora, antithesis, oxymoron (oxymoron), parcellation, polysyndeton, gradation, lexical repetition, paradox. This made his manner of writing, as well as oral speech bright, expressive and effective, which is indirectly evidenced by the popularity of the writer and publicist in the French society of that time, the large editions of his individual book editions and «feuilleton novels» in newspapers, translations of his works into foreign languages.

KEYWORDS: tropes; stylistic figures; expressive means of journalistic and literary texts; publicism; Victor Hugo.

УДК 070:82-92Гюго

Засоби виразності у публіцистиці Віктора Гюго

Олександр Костянтинович Мелещенко, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Навчально-науковий інститут журналістики, док. філол. наук, професор, <https://orcid.org/0000-0002-0012-5669>

Резюме

З'ясовуються особливості застосування Віктором Гюго в його публіцистичних творах тропів і стилістичних фігур як засобів текстової виразності, що, власне, і становить мету статті. Голова літературної школи романтиків, поет, прозаїк, драматург, літературний критик, публіцист, опозиційний політик В. Гюго використовував засоби виразності задля збагачення свого усного та писемного мовлення. Особливо це стосується публіцистичного мовлення, покликаного служити інтересам суспільства, зберігати загальнолюдські цінності, основні права та свободи, захищати скривджених і несправедливо засуджених, викривати знахабнілих чи корумпованих очільників, формулювати суспільні ідеали для майбутніх поколінь.

Для виконання поставленої мети в статті використовувалися методи: роботи з документами, що дало змогу опрацювати наявні теоретичні джерела, вивчити публіцистичні тексти Віктора Гюго; додатково застосований бібліографічний метод дозволив провести аналіз у статті потоку документів з досліджуваної теми, їхній якісний відбір, що завершилося складанням бібліографічного списку; описовий метод дав можливість описати виражальні засоби в аналізованих текстах; метод стилістичного аналізу дозволив виявити мовностилістичні засоби в аналізованих текстах; метод узагальнення дав змогу підбити результати дослідження.

Тропи та різні фігури мовлення допомагають автору чи мовцю, працюючи в публіцистичному стилі, створити певні образи, які відіграють ключову роль у мистецтві аргументації публіциста з метою впливу на аудиторію. У ході цього процесу донесені тропами та стилі-

стичними фігурами образи стимулюють уяву читачів і слухачів, підвищуючи тим самим ефективність очікуваного впливу.

Блискуче освічений Віктор Гюго у кожний період свого життя – у молодості, зрілості та старості – насичував власну публіцистичну творчість засобами виразності – лексичними (літературними тропами) та синтаксичними (стилістичними фігурами). Серед тропів цей автор найбільше використовував порівняння, епітет, метафору, персоніфікацію, уособлення, алегорію, метонімію, синекдоху, гіперболу, літоту, перифраз, іронію, сарказм. Серед стилістичних фігур – запитання і відповідь, риторичне запитання, риторичний оклик (риторичний вигук), ампліфікацію, алюзію, анафору, епіфору, епанафору, антитезу, оксиморон (оксюморон), парцеляцію, полісиндетон, градацію, лексичний повтор, парадокс. Це робило його манеру письма, а також усне мовлення яскравим, виразним та ефективним, про що опосередковано свідчить популярність письменника та публіциста в тогочасному французькому суспільстві, великі накладі його окремих книжкових видань і «романів-фейлетонів» у газетах, переклади його творів на іноземні мови.

Ключові слова: тропи; стилістичні фігури; засоби виразності журналістського й письменницького текстів; публіцистика; Віктор Гюго.

1. Вступ

Будь-який журналістський текст, навіть якщо він відповідає усім міжнародним стандартам, може бути нудним через відсутність засобів виразності. Те саме стосується й письменників, які продукують прозові або поетичні тексти.

Досі не існує чіткої класифікації засобів виразності, але з часів античності умовно їх поділяють на тропи та стилістичні фігури. Саме завдяки ним будь-який текст уникає одноманітності, читачі такий текст легко сприймають і запам'ятовують.

У середньовічний період класифікація усіх можливих тропів і фігур деталізується, внаслідок чого їх було виділено понад 200 різновидів.

Безпосереднє відношення до теми статті мають такі тропи, як порівняння, епітет, метафора, персоніфікація, уособлення, алегорія, метонімія, синекдоху, гіпербола, літота, перифраз, іронія, сарказм. Усі їх можна назвати мовленнєвими зворотами, заснованими на вживанні слів у переносному значенні.

Однак йдеться не стільки про «прикраси» задля наповнення мови багатством і красою, скільки про «симбіоз поняття й образу, що створює... на рівні словесних образів нову якість мислення – публіцистичного» (Здоровега, 2004, с. 233). Це «синтетичні образи-тропи, які опосередковано, асоціативно, у конкретно-чуттєвій формі передають не тільки зовнішні властивості явищ дійсності, але й їхню сутність» (Здоровега, 2004, с. 237).

Серед безлічі стилістичних фігур варто назвати також лише ті, що мають безпосереднє відношення до теми статті: запитання і відповідь, риторичне запитання, риторичний оклик (риторичний вигук), ампліфікацію, алюзію, анафору, епіфору, епанафору, антитезу, оксиморон (оксюморон), парцеляцію, полісиндетон, градацію, лексичний повтор, парадокс.

Будь-який публіцист за допомогою цих та інших засобів виразності, впливаючи на аудиторію оцінністю, пристрасністю та емоційністю (рисами публіцистичного стилю), повинен виявляти соціальну активність, створювати громадську думку в інтересах усього суспільства, наставляти масову аудиторію, закликати її до прогресивного.

У Франції XIX сторіччя подібним лідером думок тогочасного суспільства був голова літературної школи романтиків, поет, прозаїк, драматург, літературний критик, публіцист, опозиційний політик Віктор Гюго, котрий практично у кожному своєму публіцистичному творі – писемному тексті чи усному виступі – використовував багато тропів і стилістич-

них фігур, а також афоризмів – коротких влучних висловів, що передають узагальнену закінчену думку повчального або пізнавального змісту в лаконічній увиразненій формі.

2. Теоретичне підґрунтя

Античні риторичні (Коракс, Лісій, Горгій, Ісократ, Сократ, Платон, Арістотель, Анаксимен, Деметрій Фалерський, Марк Фабій Квінтіліан) розглядали риторичні фігури як деякі відхилення мови від природної норми. У наступні періоди риторичні та стилістичні нагромаджували знання, щоб зробити ривок до сучасних поглядів на закладені в національних літературних мовах потенційні можливості розвитку багатого мовностилістичної палітри для розвитку людської думки й почуттєвої сфери. Так, спираючись на внутрішні закони мови, відкриті у другій половині XVIII – першій третині XIX сторіччя німецьким науковцем В. фон Гумбольдтом, перший крупний теоретик лінгвостилістики українець О. Потебня в другій половині XIX сторіччя простежив зародження мовознавчої стилістики в курсі теорії словесності (Потебня, 1892; перевид.: 1993). Шість лекцій із праці «Нарис української стилістики» Б. Ткаченка за редакцією професора Л. Булаховського містять інформацію про стилістичні (стильові) різновиди української літературної мови (Ткаченко, 1930). Швейцарський учений Фердинанд де Соссюр заклав основи семіології та структурної лінгвістики (де Соссюр, 1916).

У результаті цих та інших досліджень сформувалися сучасні погляди, протилежні античним: тропи та стилістичні фігури є природною та невід'ємною частиною людського мовлення.

Починаючи з другої половини XX сторіччя тропи активно досліджувались у рамках структуралістської парадигми та неориторички ученими Р. Якобсоном (США), Р. Бартом і Ц. Тодоровим (Франція), Ф. Піром, А. Трінон, Ж.-М. Клінкенбергом, Ж. Дюбуа, Ф. Еделіном, Ф. Менге (усі – Бельгія) та ін. Як наслідок, було виділено три основні тропи: метафора, метонімія та синекдоха. Спроби виявити з них один першопохідний троп, до якого можна було б звести два інших, дали суперечливі результати. Так, бельгійські дослідники (1970) та Ц. Тодоров вважали таким первісним тропом синекдоху, а італійський семіотик У. Еко (1979) – метафору.

Засоби виразності активно використовували й продовжують використовувати у своїй творчості публіцисти, серед яких – Віктор Гюго. Застосування тропів і стилістичних фігур у публіцистичному тексті вивчали українські науковці: риторичні (Абрамович, Чикарьова, 2001; Вовк, 1986), лінгвостилісти (Бойко, 2002; Коваль, 1987; Коломієць, Регушевський, 1985; Мацько, Сидоренко, 2003; Пентилук, 1994; Пономарів, 2001; Сербенська, 1992; Степаненко, 2017; Різун, Шевченко, 2005; Попова, 2018; Чабаненко, 2002), літературознавці (В'язовський, 1995; Коцюбинська, 1960; Гром'як, Ковалів, 2007; Святовець, 2003; Фоміна, 2014), журналістикознавці (Дацишин, 2004; Зайцева, Ковальчук, 2018; Здоровега, 2004; Копилова, 2015; Куньч, 2010; Литвин, Голубінка, 2018; Мірошніченко, 2018; Позняк, 2004; Цьох, Горевалов, 1996; Черняков, 1993–1995; Шкляр, 1995; Ярмоленко, 1965), а також зарубіжні вчені (Чайлдєрс, Гентці, 1995; Каддон, Престон, 1998; Міллер, 1990 та ін.).

Творчість Віктора Гюго вивчали французькі дослідники, які обмежилися рамками біографії митця (Беррет, 1927; Ж.-Б. Барр, 1967; Галло, 2001; Де Турс, 1902; Джун, 1980–1992; Філіпєтті, 2011; Овасс, 2001–2008; Кан, 2001; Лахлу, 2009; Мелька, 2008; Роза, 1980). Найближче до теми цієї статті підійшли французькі лінгвостилісти та літературознавці (ван Тігем, 1970; Уберсфельд, 1985). Але у працях Ф. ван Тігема та А. Уберсфельда розкривається словник Віктора Гюго – тобто словник, що містить лексику його творів (і не лише публіцистичних).

Таким чином, ані публіцистика В. Гюго в цілому, ані засоби виразності в його публіцистиці не потрапляли в поле зору французьких дослідників. В Україні є дослідження публіцистики В. Гюго (Мелешенко, 2003). Але засоби виразності у публіцистиці Віктора Гюго досі не були предметом вивчення українських журналістознавців. Переклад О. Мелешенком на українську мову публіцистичних текстів В. Гюго дає підстави виділити використовувані французьким митцем тропи й стилістичні фігури. Цей досвід може бути використаний українськими есеїстами та колумністами – тим більше, що французький публіцист активно відгукувався на агресію Пруссії на території його батьківщини, звертався до російських воєнків, які в крові задушили польське повстання 1863 – 1864 років тощо. У цьому полягає актуальність цієї статті.

Мета статті – з'ясування особливостей застосування Віктором Гюго в його публіцистичних творах тропів і стилістичних фігур як засобів текстової виразності.

З поставленої мети випливають **завдання** статті:

- 1) опрацювати наявні теоретичні джерела;
- 2) вивчити публіцистичні тексти Віктора Гюго;
- 3) виявити в публіцистичних текстах Віктора Гюго ймовірні тропи чи стилістичні фігури;
- 4) визначити типи тропів і стилістичних фігур у публіцистичних текстах Віктора Гюго.

3. Методи дослідження

У дослідженні використовувалися такі методи:

- 1) метод роботи з документами дав змогу виконати перші два поставлені завдання – опрацювати наявні теоретичні джерела та вивчити публіцистичні тексти Віктора Гюго. У сукупності з бібліографічним методом аналіз потоку документів з досліджуваної теми, їхній якісний відбір завершився складанням бібліографічного списку;
- 2) методи спостереження, індукції та дедукції, аналогій, порівняння, коментування, зіставлення, протиставлення, аналізу та синтезу наукової інформації дозволили доповнити дані роботи з документами;
- 3) описовий метод дав можливість описати виражальні засоби в аналізованих текстах;
- 4) метод стилістичного аналізу дозволив виявити мовностилістичні засоби в аналізованих текстах;
- 5) метод узагальнення дав змогу підбити результати дослідження.

4. Результати дослідження

Віктор Гюго отримав якісну освіту, він блискуче володів рідною мовою, а любов до тропів і стилістичних фігур виніс ще з лицейських часів. Усе це дозволило йому з ранніх років успішно займатися літературною творчістю.

Загалом уся публіцистична діяльність В. Гюго поділяється на три періоди – до політичного вигнання (1819 – 1851), під час вигнання (1851 – 1870) і після повернення з вигнання (1870 – 1885).

До політичного вигнання В. Гюго створив такі публіцистичні твори: «Лист Його пресвосходительству міністрові внутрішніх справ» (5 січня 1830 р.), «Лист робітникові-поету» (3 жовтня 1837 р.), «Садіння дерева свободи на Вогезькій площі» (1848), «За свободу преси та проти арешту письменників» (1848), «Стан облоги» (1848), «Свобода преси» (1850)⁴.

Під час роботи з цими творами було встановлено використання Віктором Гюго – *enimetus*:

---

⁴ Ці публіцистичні твори перекладені українською мовою та опубліковані (Мелешенко, 2003).

«вільне мистецтво», «огидливе обмеження», «бездарні строфи», «зграбно перекручені», «безсоромне пародіювання», «підозрілі маневри», «шахрайський спосіб», «загально-визнані мої вороги», «літературний ворог», «ворог політичний», «цензура непорядна, ганебна та зрадлива» («**Лист Його превосходительству міністрові внутрішніх справ**»); «мужній клас», «велике майбутнє», «він має бути терплячим і стриманим», «такий благородний», «такий корисний» («**Лист робітникові-поету**»); «вірний символ свободи», «велика справа» («**Садіння дерева свободи на Вогезькій площі**»); «енергійно застосовувати», «шановний генеральний прокурор», «чим вона більш сувора», «ані справедливим, ані благорозумним», «найпоміркованішого обговорення», «розумний політичний захід», «нехай він буде такий ласкавий», «помірковане обговорення – завжди найкорисніше обговорення», «акт істинної справедливості», «розумна політична міра» («**За свободу преси та проти арешту письменників**»); «розуудливо обговорити конституцію», «глибоко помиляється», «священні принципи», «становище жахливе», «вільні дискусії», «скороминуща небезпека», «найбільше нещастя» («**Стан облоги**»); «основні принципи», «велика французька демократія», «важкий удар», «абстрактному вираженні», «гармонійно поєднуються», «найбільш мужні люди», «високі ідеї», «нікчемні людиці», «небезпечний захід», «повчальне видовище», «розумний закон», «корисний закон», «вперті люди», «вельмишановний пан», «чудовий закон», «ваш покірливий слуга», «розбещені негідники», «священна свобода думки», «чудові книги», «нетлінний попіл», «безглузді штрафи», «закон настільки ж незграбний, наскільки і шкідливий», «несумірні штрафи», «блискучий приклад», «найбільш очевидна ознака», «найбільш істотна риса соціального світу», «блискучий талант», «багато поганого та згубного несе він із собою», «нікчемні людиці», «велика нація», «безмежне майбутнє», «дитяче безглуздя», «смертельна небезпека», «прозорливі люди», «всебічна животворна дія свобод», «сумлінно береться», «невідкладні та серйозні проблеми», «злісні забобони», «зяюча, розверста, жахлива безодня», «знавісна реакція», «страхотливе обличчя», «зубожілі та вбиті газети», «газети занадто злі та занадто сильні», «чудові плоди», «нездоланна пристрасть», «принципи демократії стануть могутніми», «нездоланна сила», «найневблаганніша логіка», «роковий голос», «вічно порожні декларації», «згубний закон», «високе походження», «священна недоторканність думки», «вони непорушні, вони нескінченні», «тяжкий проступок», «серйозна провина», «величезний і величний потяг», «вони боягузливо, підло, крадькома підсовують подібні закони», «людина розважлива», «велика всеєвропейська партія», «мирний прогрес», «незліченне воїнство», «жахлива сума», «брудне тавро», «неконституційні засоби», «законні засоби», «порожній звук», «нетлінні твори», «велике питання», «найпалкіше та найщиріше бажання» («**Свобода преси**»);

– іронії:

«як це чудово – проголошувати водночас свободу трудівника і несвободу зняряддя його праці», «яким благодійним виявилось застосування цього закону! Що за зразки справедливості!», «потім дається компенсація: уряд розоряє друкаря», «її закони про цензуру здаються милосердними», «закони [Реставрації] про цензуру здаються милосердними, а «Закон про справедливість і любов» здається благодійністю» («**Свобода преси**»);

– антонімічної іронії:

«І на додаток пресі, що опинилася за цими стінами, за цієї подвійною огорожею, яка з усіх боків оточила думку, говорили: «Ти вільна!» («**Свобода преси**»);

– порівнянь:

«в літературі такою ж мірою, як і в політиці» («**Лист Його превосходительству міністрові внутрішніх справ**»); «у вас думка працює ще краще, ніж рука» («**Лист робітникові-поету**»); «немає кращого і більш вірного символу свободи, ніж дерево», «свобода сягає своїм корінням серця народу, як дерево серця землі», «подібно до дерева, її гілля,

розпускаючись, тягнуться до неба», «подібно до дерева, вона без упину розростається та огортає цілі покоління своєю тінню» («Садіння дерева свободи на Вогезькій площі»); «в інтересах майбутнього іще більше, ніж в інтересах теперішнього», «чим вона більш суворая, тим більше у мене підстав» («За свободу преси та проти арешту письменників»); «від свободи преси не меншою мірою, ніж від свободи самих Зборів» («Стан облоги»); «друкарський верстат є не що інше, як перо», «подібно до орла», «подібно до незліченного воїнства», «новий закон не менш ворожий літературній творчості, ніж газетній публіцистиці», «він переслідує театр так само, як і газету», «подібно до кулачка сердитої дитини», «кидав у душі людей, як насіння, життя і свободи», «І тоді, перебуваючи під владою нездоланої сили, подібно до одержимих, котрі діють не по своїй волі», «вотумом, який пролунає, як вирок», «дещо таке, що, так само як світло, не можна намацати й втримати руками, що недоступно, як сонце, і що зветься людським розумом!», «ще середньовічне вогнище на сучасний лад» («Свобода преси»);

– протиставлень/антитез/антонімічних пар:

«перша руйнувала, друга повинна творити» («Садіння дерева свободи на Вогезькій площі»); «виконавча влада говорить – так; я кажу – ні», «мали намір попередити громадянську війну, але не заборонити обмін думками» («Стан облоги»); «самі закони мають бути охоронцями прав, а не тюремниками свободи», «проголошувати водночас свободу трудівника і несвободу знаряддя його праці», «пером розпоряджається письменник, але чорнилом розпоряджається поліція», «преса вільна, але друкарський верстат – у рабстві!», «виклик, кинутий фактом ідеї», «виклик, кинутий силами, що є лише матеріальним втіленням уряду, тому, що становить його життєву основу», «виклик, кинутий владою – лише владою! – моці народу», «виклик, кинутий скороминущим вічному», «виклик, кинутий нікчемними людьми, які не владні навіть над миттєвістю історії, великій нації та безмежному майбутньому!», «продаж багатям права на читання, що відбирається у бідняків», «який бачить у розумі помічника, а не ворога», «бідність одних і статок інших, заможність однієї частини населення та жебрацтво іншої», «засоби неконституційні, але цілком законні» («Свобода преси»);

– метафор:

«рукопис знову ховають за сімома замками» («Лист Його превосходительству міністрові внутрішніх справ»); «мужньому класові, до якого ви належите, накреслено велике майбутнє, але він повинен дати плоду дозріти, він має бути терплячим і стриманим» («Лист робітникові-поету»); «порядок і мир, які зростатимуть, змішавши своє коріння з корінням цього дерева свободи»; «свобода сягає своїм корінням серця народу, як дерево – серця землі; подібно до дерева, її гілля, розпускаючись, тягнуться до неба; подібно до дерева, вона без упину розростається та огортає цілі покоління своєю тінню», «посіємо серед народу, який нас оточує, а потім і в усьому світі почуття взаємної поваги, любові та братерства» («Садіння дерева свободи на Вогезькій площі»); «свобода преси – це зброя тієї цивілізації, яку ми спільно захищаємо», «питання, яке розпалює пристрасті» («За свободу преси та проти арешту письменників»); «придушення повстання», «полегшити владі приборкання преси», «Національні збори мали намір попередити громадянську війну, але не заборонити обмін думками; вони хотіли вирвати зброю із рук людей, але не задушити їх совість», «відновити мир на вулицях», «стримувати пресу», «завдає рану свободі», «я не віддав свободу думки їй на поталу» («Стан облоги»); «оскільки майбутнє ніколи не буває закрите», «верховна влада народу – це ідея нації в її абстрактному вираженні», «це душа держави», «народовладдя животворить», «народовладдя породжує свободу, загальне виборче право породжує рівність, пресу, освічує уми, породжує братерство», «за таких обставин навіть найбільш мужні люди починають сумніватись у благодійності революцій, цих великих стихійних подій, що витягують з п'їтьми на світ водночас і високі ідеї, і нікчемних людей, революцій, які ми розцінюємо як благо, маючи на увазі

проголошені ними принципи, але можемо, безперечно, розцінити і як катастрофу, поглянувши на людей, що опинилися при владі», «паралізується право народу», «накласти пута на свободу преси», «свобода преси і так уже цілком віддана до рук уряду», «свобода преси була разом з тим, хто пише, публічно спалена на доброму ортодоксальному вогнищі», «розумний закон про друкарські патенти було перетворено на стіну між журналістом і друкарем», «закон про торгівлю друкарськими виданнями у роздріб перетворили на середостіння між газетою та читачами», «і на додаток пресі, що опинилася за цими стінами», «за цією подвійною огорожею, яка з усіх боків оточила думку», «писати чорним по білому», «друкарський верстат є не що інше, як перо, що досягло своєї граничної могутності», «друкарські верстати дають їй ті крила», «Бог зробив її подібно до орла, а Гутенберг – подібно до незліченного воїнства», «суспільство може жити лише в атмосфері свободи», «самі закони мають бути охоронцями прав», «друкарський верстат – у рабстві», «пером розпоряджається письменник, але чорнилом розпоряджається поліція», «обставити думку рогатками», «зростати до жахливої суми», «газету душить між дверима чекаюча на неї застава», «потім застава кидає убиту газету на лаву підсудних і говорить присяжним», «державна скарбниця отримує можливість ставити своє брудне тавро на літературу», «від книг залишався тільки попіл, однак це був неглічний попіл: вітер уносив його зі сходів судових будівель і кидав у душі людей як насіння життя та свободи», «новий закон вбиває книговидавців», «закон руйнує наші майстерні, наші мануфактури, наші фабрики», «вільна преса виховувала країну», «протягом трьох століть розум, друковане слово були всемогутні», «ви не примусите нас прийняти сутану єзуїта, що прикриває беззаконня, за одяг закону», «виклик, який міститься у новому законі, вчора вирвався із серця міністра», «загроза, що нависла», «прозорливі люди з числа депутатів більшості врешті-решт візьмуть гору над сліпцями», «вони вчасно утримають владу, що вислизає з їхніх рук», «з лона цих великих Зборів вийде справжній уряд країни», «справжнім урядом може вважатися лише такий, якому не навіює тривогу світло знання», «вам без кінця твердять про безодню, в яку ось-ось може звалитися суспільство», «обом монархіям, що котилися під схил», «закон принесе плоди», «ми завдали вдару по загальному виборчому праву», «ваші ж власні закони обернуться проти вас, вам буде завдано вдару вашою ж зброєю», «слід викорчувувати зло з корінням», «викорчувувати друковане слово із серця народу», «замах на пресу означає безпосередню загрозу для суспільства», «якого вдару збираються завдати ідеям за допомогою такого закону», «придушити газети зовсім? але вони безсмертні», «щоб наша преса була віддана до рук податкового управління», «наші театри – до рук цензури», «опустити шлагбаум над дорогою прогресу», «підсовують подібні закони у колеса преси», «коли величезний і величний потяг мчить на всіх парах, вони боягузливо, підло, крадькома підсовують подібні закони у колеса преси, цього потужного локомотива всенародної думки» (**«Свобода преси»**);

– *персоніфікації* або *уособлень*:

«звільнити мою драму від розгляду її цензурним комітетом», «робить честь тому таврові вільного мистецтва», «одні уривки більш або менш зграбно перевернуті, а інші піддані безсоромному пародіюванню», «згвалтувавши п'єсу в газетах», «звідусіль доходят до мене відомості», «підробки ходять по руках», «цензура – мій літературний ворог», «цензура – мій ворог політичний», «я звинувачую цензуру» (**«Лист Його превосходительству міністрові внутрішніх справ»**); «Усі ми – робітники, навіть сам Господь Бог, у вас думка працює ще краще, ніж рука» (**«Лист робітникові-поету»**); «порядок і мир, які зростатимуть», «з корінням цього дерева свободи», «свобода сягає своїм корінням серця народу», «майбутнє настає швидко», «майбутнє це вже не завтра, воно починається сьогодні» (**«Садіння дерева свободи на Вогезькій площі»**); «пам'ять мені не зраджує», «уряд зазіхає на власність», «газети могли знати», «вибух було б корисно вгамувати в інтересах

громадського спокою», «засуджені на смерть диктатурою», «свобода преси існувала до вас, вона існуватиме і після вас» («**За свободу преси та проти арешту письменників**»); «збори не наважаться висловитись», «владу слід про це попередити», «Національні збори мали намір попередити громадянську війну», «палата не захоче поставити Францію», «якість і міць конституції», «ось чого хоче громадська думка» («**Стан облоги**»); «по основних принципах, на яких ґрунтується усяка демократія, і особливо велика французька демократія, було завдано важкого вдару», «однією рукою народ – носій верховної влади», «ці три ідеї, ці три істини, ці три принципи органічно пов'язані один з одним; кожний з них виконує свою функцію: народовладдя животворить, загальна подача голосів керує, преса освічує; усі разом вони зливаються в одне нерозривне ціле, і це ціле є республіка», «преса освічує», «загальне виборче право відразу бере її під свій захист», «народовладдя, загальне виборче право, свобода преси – живуть спільним життям. Погляньте хоча б, як вони захищають одне одного!», «якщо що-небудь загрожує загальному виборчому праву, на допомогу негайно приходить преса», «будь-який вдар, який завдається свободі преси та загальному виборчому праву, виявляється водночас замахом на принцип народовладдя», «за урізанню свободи паралізується право народу на здійснення верховної влади», «позбавити верховну владу можливості висловлюватись», «думка, вважали вони, створена Богом для того, щоб вийшовши з голови людини...», «якщо це і нещастя, то треба йому підкоритись», «потім застава кидає убиту газету на лаву підсудних і говорить присяжним», «законопроект опікується однією частиною преси на шкоду іншій і цинічно дає до рук правосуддя дві ваги й дві міри», «державна скарбниця отримує можливість ставити своє брудне тавро на літературу», «у минулому столітті вас (книги) спалював кат», «він (кат) принаймні вас (книги) не плямував», «від книг залишався тільки попіл, однак це був нетлінний попіл: вітер уносив його зі сходів судових будівель і кидав у душі людей як насіння життя та свободи», «новий закон вбиває книговидавців», «закон руйнує наші майстерні, наші мануфактури, наші фабрики», «придушення усякої думки та усякого друкованого слова, переслідування газет і цькування книг», «великих Зборів, яким належить у призначений час зустрітися віч-на-віч із нацією», «основні принципи демократії піднімуться проти вас з усіх боків», «партія, що не розуміє нашої епохи», «винна Франція», «винен Париж», «винна преса», «статтею 8-ю конституції, яка проголошує... свободу преси», «закон прагне, панове...», «звільнюючи думку, дух прогресу не міг разом з тим не звільнити й матеріальних засобів, якими вона користується», «газета... переходить із слідчої камери до залу судових засідань», «її душить між дверима чекаюча на неї застава», «законопроект опікується однією частиною преси на шкоду іншій», «закон робить усе», «Монтеск'є закують у кайдани, але отець Лорике користуватиметься цілковитою свободою», «отже, придушення усякої думки та усякого друкованого слова», «розум, друковане слово були всемогутні», «усе, що задумала Реставрація», «наслідок зубожілих і вбитих газет піде на користь тим газетам, які збережуться», «газети занадто злі і занадто сильні», «людський розум, який зробив народи тим, що вони є» («**Свобода преси**»);

– метонімії:

«Французька Комедія побажала поставити першу мою драму, призначену для театру» («**Лист Його превосходительству міністрові внутрішніх справ**»); «Якщо небезпека загрожує свободі преси, загальне виборче право відразу бере її під свій захист. Якщо що-небудь загрожує загальному виборчому праву, на допомогу негайно приходить преса», «принесення Франції в жертву іноземним інтересам», «свобода трибуни» («**Свобода преси**»);

– синекдох:

«одна сцена, одна строфа, одне слово, передчасно проголошене та викладене в перекрученому вигляді, можуть згубити драматичний твір раніше, ніж він побачить світ, – і це добре відомо усім театрам» («**Лист Його превосходительству міністрові внутрішніх**

справ»); «усі ми – робітники», «провидіння ніколи не дає відразу усього всім, – а провидіння знає, що робить» («**Лист робітникові-поету**»); «тепер, якщо виконавча влада вважає повноваження, надані їй Зборами, недостатніми, нехай вона заявить про це, і нехай Збори розсудять» («**За свободу преси та проти арешту письменників**»); «ми – усі Збори» («**Стан облоги**»); «не вистачало лише одного, і все через безбожність нашої епохи», «за будь-яку ціну не хочуть», «цей закон про патенти віднині втрачає усякий смисл», «вона виявляється в двох формах: однією рукою народ – носій верховної влади – пише, це і є свобода преси; другою – він голосує, це і є загальне виборче право», «мати думки в голові», «заявляти, що пером розпоряджається письменник», «вибивання пера з рук письменника», «залишити розум без книг», «преса була віддана до рук податкового управління» («**Свобода преси**»);

– *гіпербол*:

«дещо найкрихітше та найненадійніше на світі», «одна сцена, одна строфа, одне слово, передчасно проголошене та викладене в перекрученому вигляді, можуть згубити драматичний твір раніше, ніж він побачить світ» («**Лист Його превосходительству міністрові внутрішніх справ**»); «Усі ми – робітники, навіть сам Господь Бог, у вас думка працює ще краще, ніж рука» («**Лист робітникові-поету**»); «завершіть велику справу братерської співдружності усіх народів, що йдуть до однієї мети, виданих однією ідеєю, котрі живуть одними почуттями», «можна навіть сказати, що майбутнє це вже не завтра, воно починається сьогодні» («**Садіння дерева свободи на Вогезькій площі**»); «Я не можу не нагадати, що відмінність між станом облоги і скасуванням існуючих законів підкреслювалась неодноразово і була усвідомлена усіма вами», «Необхідно, повторюю, щоб преса була вільною, оскільки від свободи преси не меншою мірою, ніж від свободи самих Зборів, залежить якість і міць конституції», «я переконаний, що за такого тлумачення стану облоги замість скороминущої небезпеки – повстання – прийшло б найбільше нещастя – приниження нації» («**Стан облоги**»); «від зневаги до зради – один крок», «усе в ній було перевернуто шкереберть», «якби нині були живі Паскаль і Лафонтен, Монтеск'є та Вольтер, Дідро та Жан-Жак, він (закон) поклав би і на них тягар гербового збору», «немає такого великого твору, який він (закон) не заплямував би податковим штепелем», «під загрозою нічим не сумирних штрафів», «найкраща газета не варта найпоганішого проповідника», «в усьому винен людський розум», «нехай навіть вона знищить і пресу, аж до останньої газети, і Париж, аж до останнього кругляка бруківки, і Францію, аж до останнього села, все одно вона нічого не досягне», «Скрізь, де діють і виявляються в усій повноті своєї могутності ці три принципи – народовладдя, загальне виборче право та свобода преси, – там існує республіка, навіть якщо назва їй – монархія. Скрізь, де їх обмежують, де вони не можуть діяти вільно, де не визнають їхнього органічного зв'язку одного з одним і заперечують їхню велич, там існує монархія чи олігархія, навіть якщо назва їй – республіка», «накласти пута на свободу преси – значить позбавити верховну владу можливості висловлюватись» («**Свобода преси**»);

– *літот*:

«А що таке театральна п'єса, ще не поставлена на сцені? Дещо найкрихітше та найненадійніше на світі» («**Лист Його превосходительству міністрові внутрішніх справ**»); «він розорує до нитки наших друкарів» («**Свобода преси**»);

– *риторичних запитань*:

«Звідки, питається, могли вони узятись? Із театру, усі надії якого зруйнують і який вони розоряють, із театру, де зберігається цілковита обережність і де подібна річ узагалі немислима, чи з цензури?» («**Лист Його превосходительству міністрові внутрішніх справ**»); «Чи перебуваємо ми в стані облоги, чи під владою диктатури?», «Чи існує діюче законодавство про пресу?» («**За свободу преси та проти арешту письменників**»); «хто ж

із нас помиляється?» (**«Стан облоги»**); «Хіба поліцейські не схопили уже за комір свободу преси разом із газетярем? Хіба не цькували її разом із розклеювачем, хіба не піддавали стягненням і не переслідували разом із книгопродавцем, не виганяли разом із друкарем, не ув'язнювали разом з редактором?», «Рік тому, 13 червня, була розгромлена одна друкарня. Ким же саме?», «Що ж знаходить він у цьому листі? Повідомлення про асигнування призначеної суми?», «І ви називаєте це законом?», «Чи хочете ви знати, панове, що це все означає?» (**«Свобода преси»**);

– *риторичних окликів*:

«а тому – за справу, люди фізичної праці, люди розумової праці, усі ви, хто слухає та оточує мене!» (**«Садіння дерева свободи на Вогезькій площі»**); «Не бійтеся, вельмишановний пане, мені не потрібна така влада; з мене цілком достатньо і тієї, що я маю, у мене навіть надто багато влади; вгамуйте вашу тривогу!», «Йому слід застерігатись зазіхань на свободу преси, йому слід поважати цю свободу!» (**«За свободу преси та проти арешту письменників»**); «скасування законів є становище жахливе, в яке палата не захоче поставити Францію, в яке великі Збори ніколи не захочуть поставити великий народ!» (**«Стан облоги»**); «Подивіться, як гармонійно поєднуються один з одним ці принципи!», «Погляньте хоча б, як вони захищають один одного!», «Пишіть собі скільки завгодно для своєї газети, все одно її не друкуватимуть!.. Друкуйте собі свою газету, все одно її не поширюватимуть!», «О, чудові книги» (**«Свобода преси»**);

– *ампліфікацій*: «одна сцена, одна строфа, одне слово, передчасно проголошене та викладене в перекрученому вигляді, можуть згубити драматичний твір раніше, ніж він побачить світ», «цензура по суті своїй непорядна, ганебна та зрадлива» (**«Лист Його превосходительству міністрові внутрішніх справ»**); «Я міг би сказати, зауважте, що уряд зазіхає на власність, на свободу думки, на свободу особистості одного письменника», «Захищати сьогодні суспільство, завтра свободу, захищати і те, і інше, захищати одне за допомогою другого – ось як я розумію свої зобов'язання депутата, своє право громадянина та свій обов'язок письменника» (**«За свободу преси та проти арешту письменників»**); «Ви б'єтесь за священні принципи – за порядок, за родину, за власність; ми підемо за вами, ми допоможемо вам у боротьбі; але ми хочемо, щоб ви билися, спираючись на закони» (**«Стан облоги»**); «ці три ідеї, ці три істини, ці три принципи органічно пов'язані один з одним; кожний з них виконує свою функцію: народовладдя животворить, загальна подача голосів керує, преса освічує; усі разом вони зливаються в одне нерозривне ціле, і це ціле є республіка», «Отже, якась собі друкарня була піддана розгрому, грабунку, спустошенню», «який спостерігає, вивчає, досліджує, експериментує», «який вічно вивчає, досліджує, розмірковує, сперечається, сумнівається, не погоджується» (**«Свобода преси»**);

– *алюзій*:

«перше дерево свободи було висаджено вісімнадцять століть тому; його посадив сам Бог на Голгофі» (**«Садіння дерева свободи на Вогезькій площі»**); «Відстрочити момент вибуху – значить зробити його більш небезпечним, внаслідок тривалості стримування» (**«За свободу преси та проти арешту письменників»**); «від зневаги до зради – один крок», «не вистачало, щоб свобода преси була разом з тим, хто пише, публічно спалена на доброму ортодоксальному вогнищі» (**«Свобода преси»**);

– *анафор*:

«Револуція, що її здійснили шістдесят років тому наші батьки, звеличила себе війною; революція, яку ви здійснюєте сьогодні, має звеличити себе утвердженням миру» (**«Садіння дерева свободи на Вогезькій площі»**); «Якщо ми перебуваємо в стані облоги, то закриті газети, підкорившись вимогам законів, мають право знову почати виходити. Якщо ж ми перебуваємо під владою диктатури – тоді справа інша» (**«За свободу преси та проти арешту письменників»**); «що стосується мене, я заявляю, що, голосуючи за стан облоги, я мав на увазі озброїти уряд усіма соціальними засобами для захисту порядку; я віддав

йому всю ту владу, яку я мав як депутат; але я не санкціонував диктатуру, але я не віддав свободу думки їй на поталу, але я не мав намір надати їй право цензури та конфіскацій!» («**Стан облоги**»); «Так, людський розум. Людський розум, який зробив народи... Людський розум, з яким ведуть боротьбу... Людський розум, який з'явився під ім'ям Яна Гуса..., Лютера..., Вольтера..., Мірабо... Людський розум, який з початку світу... Людський розум, який з'являвся в образі Вавилону, Тіра, Єрусалима, Афін, Рима і який з'явився нині в образі Парижа... Людський розум, який є великим пастирем» («**Свобода преси**»).

Під час політичного вигнання В. Гюго створив такі публіцистичні твори: «Декларація республіканських вигнанців...» (1852), «Наполеон Малий» (1852), «Лист Полю Мерісу» (1855), «Негри й Джон Браун. Редактору негритянської газети «Прогрес» Ертелу» (1860), «Промова на бенкеті у зв'язку з виходом у світ «Знедолених» (1862), «До російської армії» (1863), «Редакторам-засновникам газети «Раппель» (1869)⁵.

Під час роботи з цими творами було встановлено використання Віктором Гюго – *epitimetis*:

«ганебний уряд», «ганебний стовп» («**Декларація республіканських вигнанців...**»); «у матовому світлі ламп», «бліде кошаве обличчя», «з вугластими рисами», «великий, довгий ніс», «низький лоб», «очі маленькі, тьмяні», «манера триматися несмілива, невпевнена», «щільно застебнутого сюртука», «нерухомо стояв на трибуні», «ця людина була досить відома Зборам», «сильне враження», «невідоме майбутнє», «в неясному гуркоті», «зі спокійним лаконізмом», «священна хвилина», «величезне значення», «єдина присяга», «урочисті слова», «сказав твердим і гучним голосом», «чесна людина», «відчував благородну потребу», «добровільно та щиросердно», «дружніми оплесками», «добровільна заява», «зрадницький задум», «завдяки кільком мужнім і благородним виступам», «сумнівна роль», «у темній історії», «золотий мішок», «шанобливі обличчя», «брудна пляма», «він здається недоладним і божевільним», «великі віяння», «жахливі вчинки», «великий талант», «брутальна й тупа нахабність», «вульгарна особистість», «порожня особистість», «ходувальна особистість», «нікчемна особистість», «потворний уряд», «чесний бельгійський суд», «безпорадні людські визначення», «таємничий зразок світу», «недосконалий світ», «маленький, тьмяний вогник», «чисте й пряме полум'я», «великих історичних розбишак», «жахливі злочини», «дрібний паскудник», «великий народ», «безсмертні вартів хижих звірів», «королівський звіринець», «великий приборкувач», «погана тварина», «жалюгідний, тремтячий скелет» («**Наполеон Малий**»); «невдалий лист», «задирилий за формою», «хлоп'яче послання» («**Лист Полю Мерісу**»); «благородний представник», «єдиний вогонь», «вогонь чудовий, благодатний», «вільні душі», «великий приклад», «славна революція», «достойні співгромадяни» («**Негри й Джон Браун. Редактору негритянської газети «Прогрес» Ертелу**»); «новий орган нового суспільства», «могутня преса», «славна преса», «плідна преса», «хибні погляди», «тужлива книга», «приємні вирази», «жалюгідний стан», «темні роздоріжжя», «одне знамените папське послання», «довгий тунель», «темний тунель», «страшний тунель», «тісним кільцем оточує», «світла точка» («**Промова на бенкеті у зв'язку з виходом у світ «Знедолених**»); «варварська війна», «благородні серця», «героїчне населення», «священна година», «сліпа й обдурена сила» («**До російської армії**»); «великими умами», «велике століття», «чудовий прийом», «дивна здатність», «великі та чарівні приклади», «доблесні філософи», «невмируща газета», «яскрава та гостра газета», «сяючий легіон», «непохитний полюс», «бурхлива полеміка» («**Редакторам-засновникам газети «Раппель**»);

⁵ Ці публіцистичні твори перекладені українською мовою та опубліковані (Мелешенко, 2003).

– іронії:

«комедія загального користування та пародія всенародного опитування», «подоба виборів», «стадо, що зветься сенатом, стадо, що зветься народом», «за наявності п. Бонапарта та його уряду громадянин, гідний цього імені, робить і повинен робити одне: він набиває рушницю й чекає слухної хвилини» (**«Декларація республіканських вигнанців...»**); «він грав доволі сумнівну роль у темній історії, відомій під назвою «Лотереї золотих зливків»: за кілька тижнів до перевороту цей золотий мішок став просвічуватись наскрізь, і в ньому можна було розгледіти руку, дуже схожу на руку Луї Бонапарта», «цей нахаба запевняє Францію, що він її врятував! Від кого? Від неї самої», «до нього провидіння робило лише дурниці», «Господь Бог тільки й очікував на нього, щоб навести скрізь порядок; і, нарешті, він прийшов», «Тридцять шість років усе, що тільки існувало у Франції, загрожувало їй загибеллю: трибуна – базікання, преса – гвалт, думка – нахабство, свобода – волаюче зловживання; він з'явився і миттю трибуну замінив сенатом, пресу – цензурою, думку – дурницею, свободу – шаблею; і от шабля, цензура, дурниця та сенат врятували Францію!», «у весь закон про пресу може бути узагальнений в одному рядкові: «Дозволю тобі говорити, але вимагаю, щоб ти мовчав!»», «він володар, кадї, муфтії, бей, дей, великий хан, великий лама, великий могол, великий дракон, двоюрідний брат сонця, володар віруючих, шах, цар, суфій і халїф» (**«Наполеон Малий»**);

– сарказму:

«[про Луї Бонапарта] це книга з вирваними сторінками» (**«Наполеон Малий»**);

– риторичного звертання:

«Повстань, совість! Час прокинутись, час не жде!» (**«Наполеон Малий»**);

– порівнянь:

«заткнувши шпагою Франції, як кляпом, уста свободі», «але тоді він не говорить, він бреше. Ця людина бреше так само, як інші дихають», «Діоген шукав людину з ліхтарем у руці; цей розшукує людей, помахуючи банківим білетом», «деякі історичні епохи створюють плеяди великих людей, інші епохи – плеяди негідників», «Республіка подібна до богинь Гомера», «панегіристів у нього більше, ніж у Траяна», «ніколи ще деспотизм не виявляв себе з більш брутальною й тупою нахабністю, ніж у цьому залякуванні завтрашнім днем», «уряд, як пугач, ховається в темряві», «ця людина, яка була смішнішою, ніж Фальстаф, стала страшнішою, ніж Річард III», «він велично відступає, подібно до океану», «трибуна стоїть непохитно, наче маяк», «Оратор – це сівач. Будь-який мозок для нього – нова борозна», «він більший кількістю, ніж сім з половиною мільйонів голосів», «він вищий за сенат, святіший за архієпископа», «він краще обізнаний у питаннях права, ніж Тролон», «він має владу зневажити будь-який суд набагато більше, ніж Барош», «отруйний гриб зростає біля підніжжя дуба, але це не дуб», «постійно розходились ніби звукові хвилі, потужні коливання почуттів та ідей» (**«Наполеон Малий»**); «але, дивна річ, іноді застерігають її [пресу]. Так воркотить сова, почувши спів півня», «ми можемо бачити як труднощі, так і шляхи їх подолання» (**«Промова на бенкеті у зв'язку з виходом у світ «Знедолених»**); «в Росії військова служба більш обтяжлива, ніж каторга в інших країнах» (**«До російської армії»**); «шпилька діє більш ефективно, ніж дрючок», «Раппель» буде яскравою та гострою газетою: іноді – промінь сонця, іноді – меч», «порівняйте з дванадцятьма подвигами Геракла дванадцять подвигів Вольтера» (**«Редакторам-засновникам газети «Раппель»**);

– метафор:

«уряду, вбивці народу та гвалтівника законів», «уряду, який піднесений злочином і мав би бути скинутий правом», «комедія, пародія загального голосування (вибори)», «чи є стадо, що зветься сенатом», «інше стадо, що зветься народом і яке підкоряється» (**«Декларація республіканських вигнанців...»**); «при його появі по залу пронісся гомін», «в його особі увійшло майбутнє – невідоме майбутнє», «збори були вже не просто зборами –

це був храм», «глибоко закарбувалось у пам'яті», «повстань, совість!», «якщо совість мовчить, нехай піднесе голос відповідальність», «багато фактів почали впливати на поверхню», «книга повинна пролити світло», «ця книга – не що інше, як рука, що тягнеться з темряви і зриває маску», «зазнавши фіаско», «береться за розум», «дух демократії та прогресу», «заткнувши шпагою Франції, як кляпом, вуста свободі», «закувавши в кайдани республіку», «вважаючи себе родичем Аустерліцької перемоги», «великих віянь людської моралі», «ця людина бреше так само, як інші дихають», «він встромив ніж у спину Республіки», «трибуна Франції – це протягом шістдесяти років відкриті вуста людського розуму», «цвинтарі наповнив трупами», «піддавати газету публічному шмаганню», «дрючок Мопя [поліцейського очільника]», «талант – під вартою двох охоронців», «незалежність – із застромленим ротом», «чесність – під караулом», «уряд, як пугач, ховається в темряві; якщо його побачать, він вмере», «застромити рота пресі у Франції – це ще пів справи», «потрібно змусити мовчати й закордонну пресу», «спробувати залякати і англійську пресу», «ця людина схопила за горло конституцію, республіку, закон, Францію», «він завдав майбутньому удар ножем у спину», «він розтоптав право, здоровий глузд, справедливість, розум, свободу, арештував громадян», «схопив за горло народ в особі його депутатів», «пустив свою кавалерію навскач по калюжах крові», «там протягом п'ятдесяти років лунав дзвін ковадла, на якому ковалі-надлюди кували ідеї», «Ідеї! Ці мечі народу, ці списи правосуддя, зброя права!», «звідси зростало красномовство, закон, влада, патріотизм, відданість і великі думки – шори для народів, вудила для левів», «гігантська машина цивілізації», «історія схопила його за комір», «вона [історія] тримає окремо всяку погану тварину», «в наш час його дії мають пройти скрізь сферу великих віянь людської моралі, народжених трьома століттями просвіти та французькою революцією, і що в цьому середовищі його вчинки матимуть свій справжній вигляд і виглядатимуть такими, які вони є насправді, – жажливими», «наше порівняння усе ж дещо шкутильгає», «відвернувшись від своєї цілі», «Тут він миттєво повертається і кидається на здобич. Він виявляє свої наміри раптово, несподівано вистрибуючи з-за рогу з пістолетом», «А поки що протягом цих семи місяців він виставляє себе напоказ: він виголошує промови, святкує перемогу, головує на бенкетах, дає бали, танцює, панує, бундочиться, красується; він сяє своїм потуранням у ложі Французької Опери, він змушує називати себе принцом-президентом, він роздає прапори армії та ордени поліцейським комісарам», «дурниця поправляє жорстокість та вгамовує її», «Талант – під вартою двох охоронців, Незалежність – із застромленим ротом, Чесність – під караулом», «О, трибуно! П'єдестал сильних духом», «мислячі частки, що називаються душами», «будь-який мозок для орача – нова борозна», «слово, що впало з трибуни, завжди де-небудь та й пустить коріння і перетвориться на паросток», «це сходить майбутнє, це розпускається новий світ», «цей відважний – це людська совість», «людську совість не ставлять на голосування», «цей світильник – совість», «нічний вбивця свободи», «людство стисне плечима», «історики, безсмертні вартові хижих звірів, показують народам цей королівський звіринець», «посадив вісім чи десять таких тигрів до залізної клітки свого стилю» («**Наполеон Маллий**»); «перед Богом усі душі білі», «він допоможе нам зламати рабство», «один із смолоскипів прогресу» («**Негри й Джон Браун. Редактору негритянської газети «Прогрес» Ертелу**»); «ви – передовий загін людської думки», «преса – це світоч суспільства», «той, хто напинає пута на думку, зазіхає на саму людину», «це хвилі думки, що лунають», «діаметр преси – це діаметр самої цивілізації», «преса – живий ріг», «преса сурмить ранкову зорю народів», «преса гучно сповіщає прихід права», «преса визнає ніч лише як провісник ранку», «за відсутності преси – глибока темрява», «погасить маяк, і гавань перетвориться на риф», «у гушавині соціальних проблем», «вільна преса – це стрілка-дороговказ», «панове, хто є союзником патріота? Преса», «хто є опудалом для боягуза та зрадника? Преса», «усе несправедливе, забобонне, фанатичне

чорнить, ображає та ганьбить пресу як тільки може», «це преса, це величезний і священний локомотив прогресу!», «людство усе ще знаходиться під землею» («**Промова на бенкеті у зв'язку з виходом у світ «Знедолених»**); «вкрити себе славою», «царює свобода» («**До російської армії**»); «пливіть безстрашно до вашого непохитного полюса», «придушує іронію» («**Редакторам-засновникам газети «Раппель»**»);

– *метафор/фразеологізмів*:

«час прокинутися людській совісті», «книга повинна пролити світло», «завдяки кільком мужнім і благородним виступам у пресі багато фактів почали впливати на поверхню», «Для Франції, для всієї Європи Друге грудня ще заховано під маскою. Ця книга – не що інше, як рука, що тягнеться з темряви і зриває маску» («**Наполеон Малий**»);

– *персоніфікації або уособлень*:

«Збори вітали [його]», «порівняння усе ж дещо шкутильгає», «англійська преса у відповідь на це розсміялась», «Республіка подібна до богинь Гомера: вона стікає кров'ю, але не вмирає», «Цей уряд сам знає, що він потворний. Він боїться свого портрету, а особливо уникає дзеркала», «Цей хтось, ці уста, що промовляють у темряві, яких не бачиш, але чуєш, цей перехожий, цей незнайомиць, цей відважний – це людська совість», «цей світильник... ледве видимий... Змусьте дунути на нього сім з половиною мільйонів горлянок разом – ви не погасите його. Вам навіть не вдасться похитати це полум'я. Пустіть на нього буревій. Полум'я буде так само, чисте й пряме, підніматись до неба» («**Наполеон Малий**»); «преса передбачає прихід дня», «преса застерігає світ», «у деяких країнах преса пригнічена», «сьогодні перед нами постають проблеми, висунуті самим сторіччям» («**Промова на бенкеті у зв'язку з виходом у світ «Знедолених»**»); «посмішка... має дивну здатність паралізувати» («**Редакторам-засновникам газети «Раппель»**»);

– *метонімії*:

«Франція, як це не дивно, досі нічого не знає», «тероризував Францію», «очистивши народні кишені», «не варто, проте, змішувати цю епоху – хвилину Луї Бонапарта – з дев'ятнадцятим століттям», «віднині в його руках гроші, спекуляції, банк, біржа, каси, сейфи, а також і всі ті люди, яким нічого не варто перекинутись з одного боку на інший, якщо для цього потрібно лише переступити через власну честь», «вдарили бельгійські газети по кишені» («**Наполеон Малий**»); «раби батобага», «вчините вбивство Польщі» («**До російської армії**»); «за допомогою пробудження Франції» («**Редакторам-засновникам газети «Раппель»**»);

– *синекдох*:

«усі голови повернулися до цієї людини», «збори всі до єдиної людини підвелися зі своїх місць», «сповнив скорботою усі серця та викликав фарбу сорому на чолі в кожного» («**Наполеон Малий**»);

– *гіпербол*:

«[урядовці] вбивці народу та гвалтівники законів», «стадо, що зветься сенатом, стадо, що зветься народом» («**Декларація республіканських вигнанців...**»); «якби ця людина перебувала на задньому плані історії, вони б кинула на неї тінь, на першому плані він виступає брудною плямою», «сповнив скорботою усі серця та викликав фарбу сорому на чолі в кожного», «засипав золотом армію», «розстріляв картечкою Париж», «піддавати газету публічному шмаганню, перш ніж з нею покінчити» («**Наполеон Малий**»); «південні штати вбили не Джона Брауна, вони вбили рабство» («**Негри й Джон Браун. Редактору негритянської газети «Прогрес» Ергелу**»); «думки – це більш ніж право, це саме дихання людини», «де перекритий шлях свободі преси, там відрізано джерело живлення людського роду», «панове, у наше сторіччя без вільної преси не може бути благоденства», «звідтоді, як існує людина, уся її історія здійснюється під землею» («**Промова на бенкеті у зв'язку з виходом у світ «Знедолених»**»); «російські солдати, ви станете, що майже не-

можливо, іще нижче південноамериканських банд і викличете огиду усього цивілізованого світу!» («**До російської армії**»);

– *ампліфікації*:

«У путь, творить, живить, боріться» («**Редакторам-засновникам газети «Раппель»**»);

– *анафор*:

«ніщо, жодна людина, жоден факт, не уявляється в своєму справжньому вигляді, не носить свого справжнього імені», «Для Франції, для всієї Європи Друге грудня ще заховано під маскою. Ця книга – не що інше, як рука, що тягнеться з темряви і зриває маску», «внаслідок заборони зборів, заборони преси, заборони слова, заборони свободи й правди» («**Наполеон Малий**»); «Заклик. Я люблю усі значення цього слова. Заклик до принципів...; заклик до істини...; заклик до обов'язку...; заклик до мертвих...; заклик до відплати...; заклик до минулого...; заклик до майбутнього...; заклик до визнання фактів...; заклик до ідеалу в мистецтві...; заклик до бога в релігіях...; заклик закону до порядку...; заклик народу до верховної влади...; заклик до рівності...; заклик до свободи...; заклик до світла...» («**Редакторам-засновникам газети «Раппель»**»);

– *протиставлень/антитез/антонімічних пар*:

«Луї Бонапарт вважає себе тим, хто сходить на трон; він не помічає, що він піднімається до ганебного стовпа», «Йому байдуже, що його зневажають, йому достатньо бачити шанобливі обличчя» («**Наполеон Малий**»);

– *парадоксів*:

«за цей час він встиг знищити Римську республіку й відновити в 1849 році папську владу, яку він намагався збороти в 1831 році», «2 грудня і в наступні дні Луї Бонапарт, котрий являв собою виконавчу владу, здійснив замах на владу законодавчу», «великий талант Бонапарта – його вміння мовчати», «прикидатися мертвим – ось на це він майстер», «великі мислителі полюбляють карати великих деспотів, інколи навіть трохи звеличують їх, щоб зробити гідними свого гніву», «перетворити владу на розбійницьке кубло, а державний бюджет – на прибутковий масток», «цей емігрант, який не знає Францію, повчає Францію!», «цей нахаба запевняє Францію, що він її врятував! Від кого? Від неї самої!», «отримати вісім мільйонів голосів за свої злочини», «велич людини саме в тому, що вона – істота недосконала» («**Наполеон Малий**»);

– *оксиморону (оксюморону)*:

«скромність стерв'ятника» («**Наполеон Малий**»);

– *алегорії*:

«зробити з гідри посміховисько – здається дивним» («**Редакторам-засновникам газети «Раппель»**»).

Після повернення з політичного вигнання В. Гюго створив такі публіцистичні твори: «Відозва до французів» (1870), «Редакторам газети «Раппель» (1871), «Редакторам газети «Ренсанс» (1872), «Соціальні проблеми» (1872), «Промова на похованні Жорж Санд» (1876), «Історія одного злочину» (1877), «Ліонські робітники» (1877), «Століття від дня смерті Вольтера» (1878), «Промови на міжнародному літературному конгресі» (1878), «Лист засновникам газети «Gavroche» (1878)⁶.

Під час роботи з цими творами було встановлено використання Віктором Гюго

– *епітетів*:

«найпоганіша гвинтівка», «сміливе серце», «старої шаблі», «доблесна рука», «грізне диво», «обурених матерів», «велика чорна зграя», «похмуре полум'я нашої землі», «гріз-

⁶ Ці публіцистичні твори перекладені українською мовою та опубліковані (Мелешенко, 2003).

ний бій», «величезну армію», «вільні стрілки», «яскраво-червоне полум'я», «могутній Париж», «спокійний і грізний Париж», «дипломати боягузливі», «громадянин – хоробрый», «бурхливими виявленнями високих людських почуттів», «спокійний і грізний, очікує він вторгнення» (**«Відозва до французів»**); «відважні борці», «повсякденну нелегку справу», «вічного воїна», «нездоланної стіни», «всемогутньої громадської думки», «високих ідеалів», «великий дух», «революційною нацією», «поганий стиль», «логічний продовжувач», «грізна небезпека», «реальна небезпека», «згубне явище» (**«Редакторам газети «Раппель»**); «газету живу», «газету могутню», «газету чудову», «незліченні газетні листки», «сонцесяйний гнів», «збуджені бджоли» (**«Редакторам газети «Ренесанс»**); «найважливіша проблема» (**«Соціальні проблеми»**); «велика жінка», «високі якості чоловіка», «янгольські риси», «дрібні смужки», «ганебні плакати», «згубні пристрасті», «яскраве свідчення», «підступні плани», «тривожний стан», «влада, безсила робити добро», «велика місія», «нескінченні смуту й чвари», «основні початки конституції», «врівноважена влада», «глибоке переконання», «безсилий уряд», «фантастичне майбутнє» (**«Промова на похованні Жорж Санд»**); «безкорисливий героїзм», «пасивне підкорення», «священний обов'язок», «спокійна сила», «грізна сила», «вільний прояв», «нерозривні узи», «муніципальний закон», «пізньої години», «стиха виходила», «найсуворішим чином заборонили», «відзначені ганебним тавром», «розбійницькі напади», «салонним жаргоном», «ганебні плакати», «згубні пристрасті», «яскравим свідченням», «міцного порядку», «глибоке переконання», «кровна справа», «будьте непохитно вірними», «красномовний письменник і мужня людина», «даремних фраз», «мужній гнів», «холодна зосередженість гравця», «великий дар», «глибокі уми», «страшне видовище» (**«Історія одного злочину»**); «боротьба цілюща», «грандіозна битва», «озброєна совість», «криводушному закону», «божественним правосуддям», «грізні дні» (**«Ліонські робітники»**); «найславніша та найжахливіша відповідальність», «величний момент», «урочистий час», «граціозні поети», «зловісна суміш», «глибокі очі», «у надзоряному світі», «таємничий зв'язок», «кровожерливе духовенство», «божественна сльоза», «людська усмішка», «плідне вісімнадцяте століття» (**«Століття від дня смерті Вольтера»**); «справедливі істини», «світлоносні точки», «лиховісні волоцюги», «жертвне служіння», «жвавий інтерес» (**«Промови на міжнародному літературному конгресі»**); «гігантський Париж» (**«Лист засновникам газети «Gavroche»**);

– порівнянь:

«цю величезну армію, як сніг» (**«Відозва до французів»**); «ця душа ніколи не вмирає. Як усі небесні світила, вона зазнає затемнень, а потім, випромінюючи сліпуче сяйво, раптово з'являється знову», «газета, як і письменник, має дві функції», «право з'явилося раніше за народ, так само як мораль з'явилася раніше за звичай» (**«Редакторам газети «Раппель»**); «незліченні газетні листки розлітаються подібно до рою бджіл», «така газета, як ваша, – це дух Франції, що розливається по світові, це сонцесяйний гнів, який шмагає і проникає скрізь», «чим легший політ, тим болочіший укус» (**«Редакторам газети «Ренесанс»**); «справа, символом якої є моє ім'я, – тобто Франція», «з вами поводитись, як з переможеними», «голосуйте ж вільно, як громадяни», «І це називається врятувати суспільство. Так на дорозі бандит рятує перехожого» (**«Історія одного злочину»**); «Рух людства до майбутнього сполучений з тими ж труднощами, яких зазнають мореплавці в пошуках нових земель», «Грізною хмарою, насиченою блискавками, нависло над головами минуле», «Начебто розірвалася чорна завіса хмар, темрява розсіялась» (**«Ліонські робітники»**);

– протиставлень/антитез/антонімічних пар:

«якщо існують королі, то існують також народи», «якщо тепер немає більше Європи, то Франція існує вічно» (**«Відозва до французів»**); «спокійна сила, але грізна сила», «У Луї-Наполеона десять тисяч гармат і п'ятсот тисяч солдатів», «у письменника – перо та

чорнильниця», «присяга стала клятвopушенням, прапор – брудною ганчіркою», «армія – шайкою розбишак, правосуддя – злодіянням, закон – насильством, управління країною – шахрайством, Франція – кублом» (**«Історія одного злочину»**); «Про що мріють королі? Про війну. Про що мріють народи? Про мир», «невинні витікатимуть кров'ю, а слабкі – витікатимуть сльозьми», «залишає після себе не смерть, а життя, не трупи, а чудові створіння», «виправлення замість помсти», «добробут замість жебрацтва», «свобода замість перепон», «посередництво замість війни», «судді буде надана можливість перетворюватися на ката» (**«Ліонські робітники»**); «вона уходила, супроводжувана прокляттями та благословеннями – прокляттями минулого та благословеннями майбутнього», «Версаль саяв, Париж тонує у невігластві», «такий брутальний до підданих і такий покірливий правителям», «він переміг насильство усмішкою, деспотизм – сарказмом, непогрішність – іронією, впертість – наполегливістю, невігластво – істиною», «По відношенню до сильних він глузливий, по відношенню до слабких – ласкавий. Він навіть неспокій пригнобленим і заспокоює пригноблених. Для високопоставлених – уїдливість, для принижених – жалощі», «Ісус плакав, Вольтер посміхався» (**«Століття від дня смерті Вольтера»**);

– метафор:

«підніміться ж і розвійте прусаків по вітру», «Ліль, Нант, Тур, Бурж, Орлеан, Діжон, Тулуза, Байонна, підперезуйтеся», «Марсель, з'явився грізний, зі своєю піснею на устах», «і вони змітали все на своєму шляху», «уламок старої шаблі нездоланий, коли його стискає доблесна рука», «бийте загарбників кістками нашої матері – Франції», «нехай вулиці міст поглинають ворогів», «республіка випромінює світло» (**«Відозва до французів»**); «якби на початку вісімнадцятого століття не дали розвинути паростку, чиє ім'я Руссо», «наприкінці століття як наслідок не зміг би розвинути інший паросток, чиє ім'я Робесп'єр», «світло несе звільнення», «ця душа ніколи не вмирає», «Туреччина була велетнем», «Ювенал оздоровив Рим, а Данте запліднив Флоренцію», «розпочали рукопашний двобій з Револуцією», «величезна відстань відділяє закон від права» (**«Редакторам газети «Раппель»**); «сміх вбиває», «дух Франції, що розливається по світу», «гнів, який шмагає і проникає скрізь», «катакована в її Шварцвальді жалами усіх паризьких джмелів» (**«Редакторам газети «Ренесанс»**); «той, хто виборює права жінки, той виборює права дитини; інакше кажучи – виборює майбутнє» (**«Соціальні проблеми»**); «Національні збори, обов'язок яких – бути оплотом порядку», «коли люди, що згубили дві монархії, хочуть зв'язати мені руки, аби повалити республіку», «покладає на мене відповідальність за дії, яких я не можу попередити, і прив'язує мене до керма, коли корабель несеться до загибелі» (**«Промова на похованні Жорж Санд»**); «ви – цвіт нації», «спогади викарбовані у вашому серці», «скрізь панував глибокий спокій», «солдати... були несподівано підняті на ноги», «напівголоса було віддано наказ», «вони вперше були відзначені ганебним тавром: префект Мона потиснув їм руки», «Жак-простак попадається на гачок», «бути оплотом порядку», «виковують зброю», «владу, даровану мені самим Народом», «розпалюють згубні пристрасті, вони ставлять під загрозу спокій Франції», «зв'язати мені руки», «єдиного володаря, якого я у Франції визнаю, – Народу», «влади, яка безсила робити добро та яка покладає на мене відповідальність», «прив'язує мене до керма, коли корабель несеться до загибелі», «справа, символом якої є моє ім'я, – тобто Франція», «трудитися на благо батьківщини», «ви – цвіт нації», «вони викарбовані у вашому серці», «ми зв'язані нерозривними вузами», «Переворот закутий у броню, республіка оголена, у заколотників рупор, у республіки кляп», «ви візьмемося за зброю», «впасти іще нижче», «ставши... останнім з людей», «пройдисвіт, який бажав провести самого Господа Бога», «наваливши на брюмер свій грудень», «клятва перетворилась на прокляття», «якщо розвіяти туман, що огортає кожного...», «пам'ятним кроком уперед – дешевою газетою», «газета – дозорний пост», «відкриває вогонь своїм пером», «У моїй праці – лише один камінь, проте смертоносний;

ім'я йому – справедливість» (**«Історія одного злочину»**); «готується нечуваний двобій між війною, якої прагне минуле, і миром, якого прагне теперішнє», «підпис усіх народів», «роззброєння совісті», «невинні витікатимуть кров'ю, а слабкі – витікатимуть сльозьми», «совість залишалась у всеозброєнні», «це філософія, що скасовує тортури, це терпимість, що знищує інквізицію, це світло істини, що витісняє заграву вогнищ», «Мир не змінить свого смолоскипа», «син своєї батьківщини», «якщо запанує суцільна темрява, можлива загибель», «Людство, можна сказати, перебуває у відкритому морі. Величезний корабель рухається повільно, навколо нього вирують хвилі, бурі кидають його в усі боки, і трапляються страшні хвилини. Часом обрій затягується млою, а тоді корабель пливе начебто навмання, – куди? У безодню! На шляху зустрічається підводний риф – імперія, трохи далі мілина – «Сіллабус» [папська булла консервативного змісту], а потім налітає шквал – Седан [поразка французів пруссакам]... Рік проголошення непогрішності Папи – це рік падіння Франції. Буревії упереміжку із ударами грому. Грізною хмарою, насиченою блискавками, нависло над головами минуле. Ця блискавка – меч; ось ця – скіпетр; цей гуркіт – війна... І раптом туман починає розсіюватись, звідкись мерехтить світло. Начебто розірвалася чорна завіса хмар, темрява розсіялась, і на горизонті, над безоднями, зверху хмарин, охоплене тремтінням людство бачить яскравий світоч, вісімдесят років тому запалений гігантами наприкінці вісімнадцятого століття, величний маяк, який один за одним спрямовує стомленим народам ті три промені, з яких складається цивілізація майбутнього: Свобода, Рівність, Братерство. Свобода – це заклик до народів. Рівність – заклик до людства. Братерство – заклик до душ людей. пристаньте до цього великого берега – республіки! Тут – гавань» (**«Ліонські робітники»**); «люди жили не замислюючись, не звертаючи уваги ані на те, що робилося нагорі, ані на те, що робилося внизу», «І в цей час, під впливом релігійного фанатизму, судді колесували старця, а священники виривали язик у юнака за те, що він співав», «суд... схилив коліна перед королем на плечі народу», «один Вольтер, повторюю, оголосив війну цій коаліції усіх сил соціальної несправедливості, цьому величезному та страшному світові і розпочав з ними бій. Якою ж зброєю він воював? Зброєю, в якій поєднуються легкість вітру та міць грому, – пером», «він підніс чернь до ступеня народу», «усмішка – це і є Вольтер», «Проникнемось чарівністю цієї усмішки. У ній сяйво зорі. Вона осяювала істину, справедливість, добро – усе, що є чесного в корисному; вона висвітлювала усі схованки забобонів, тому що ці потворності необхідно показувати людям», «між двома служителями людства», «Вольтер більш ніж голова держави – він голова ідей», «вищим двигуном... буде думка», «скіпетр і меч зламані, їх замінє промінь світла» (**«Століття від дня смерті Вольтера»**); «Література – це керівництво людського розуму людським родом», «школи – світлоносні точки цивілізації», «залишати у темряві людський розум», «уми подібні до великих доріг: і тут зустрічаються перехожі, і тут виявляються добромисні та зловмисні супутники, і тут трапляються лиховісні волоцюги», «погана думка подібна до нічного крадія, у душі теж є зловмисники», «нехай же скрізь буде світло», «не залишайте у людській свідомості темних кутків, де можуть гніздитися забобони, де можуть ховатися хибні погляди, де може критися брехня. Невігластво – це сутінки, там гасє зло. Думайте... передусім про просвіту умів», «вороги цивілізації, вороги книги, вороги вільної думки, вороги розкріпачення та звільнення, вороги розуму», «усі ті, хто в догмі бачить вічного наставника, а в роді людському вічного учня», «закон легко обходять» (**«Промови на міжнародному літературному конгресі»**); «Я – батько Гавроша. Вам захотілося згадати про це. Ви зробили більше того – ви усиновили цю дитину, в особі якої я хотів створити образ хлопчика-героя. Я спробував втілити гігантський Париж у хлопчиськовій Гавроші. Цю мрію ви втілюєте тепер у житті» (**«Лист засновникам газети «Gavroche»**);

– персоналізації або уособлень:

«попередили Німеччину», «Німеччина продовжує свій рух на Париж», «Імперія напала на Німеччину», «Німеччина мстить республіці», «кожний дім виставить солдата», «кожне місто зробиться армією», «нехай усі села запалають гнівом», «історія розсудить», «Лілль, Нант, Тур... Байонна, підперезуйтесь», «бери свою гвинтівку, Ліон» «бери свій карабін, Бордо», «втягни свою шпагу, Руан», «а ти, Марсель, з'явися грізний, зі своєю піснею на устах», «а ти, село, візьмися за вила», «селяни Іспанії першими розбили Наполеона», «вулиці міст поглинають ворогів», «деспотизм атакує свободу, Німеччина зазіхає на Францію», «нехай кричать могили», «нехай за кожною стіною відчувається присутність народу та Бога» (**«Відозва до французів»**); «світло несе звільнення», «Револуція переможе», «право висуває громадські проблеми», «закон висуває політичні викрути», «Франція поверне їй свободу», «Цивілізація мало знайома з Берліном, вона, як і колись, тяжіє до Парижа», «Франція зберегла одне – підтримку всіх народів. Франція втратила дві провінції, але вона утримала весь світ», «Франція вища від усіх», «Військова міць Франції зламана, але її літературна міць залишилася непохитною», «зздирить Європа», «революція переможе» (**«Редакторам газети «Раппель»**); «робота усе ж забрала дві години», «[влада] покладає на мене відповідальність за дії, яких я не можу запобігти, і прив'яже мене до керма, коли корабель несесться до загибелі», «Ця система... уже дала одного разу Франції спокій і благоденство», «вона може гарантувати їх і тепер», «...країні висловити свою волю», «Франція йшла своєю дорогою», «Франція, вигнана із Франції», «б'ються дві великі сили: непереможне Право та безсмертна Істина» (**«Історія одного злочину»**); «мир переможе», «спілкування націй», «заковувати в кайдани свободу», «за катастрофами ідуть кризи» (**«Ліонські робітники»**); «вона уходила, супроводжувана... прокляттями минулого та благословеннями майбутнього», «який би не був справедливий його гнів, він минає», «з'являється усмішка», «Нове суспільство, прагнення до рівності та поступок, перший прояв братерства, що зветься терпимістю, взаємна добра воля, гармонійний розподіл прав між людьми, визнання розуму вищим законом, знищення забобонів і пристрастей, душевна ясність, дух поблажливості та вибачення, гармонія, мир – ось що народилось із цієї великої усмішки», «народилася та любов» (**«Століття від дня смерті Вольтера»**); «Думка... уходит від будь-якого дотику», «Дайте їй [книзі] можливість сяяти, дайте їй діяти», «можуть гніздитися забобони..., можуть ховатися хибні погляди..., може критися брехня», «гасає зло», «руйнуються усі заперечення» (**«Промови на міжнародному літературному конгресі»**);

– *метонімія*:

«сплячий Париж», «спокій Франції» (**«Історія одного злочину»**); «сказати світові, який прислуховується до слів Франції», «Версаль сяє, Париж тонує у невігластві», «цей дар було дано лише трьом народам: Греції, Італії, Франції» (**«Століття від дня смерті Вольтера»**); «Цією благородною справою Франція займається уже три століття», «залишило ж судити про неї майбутньому» (**«Промови на міжнародному літературному конгресі»**);

– *сinekдох*:

«нехай кожний куш стане неопалимою купиною», «нехай жодна п'ядь землі не ухилиється від свого обов'язку» (**«Відозва до французів»**); «Чоловік поклав усі права на свій бік і всі обов'язки – на бік жінки» (**«Соціальні проблеми»**); «Потрібно було, щоб жінка довела, що вона може мати усі високі якості чоловіка, не втрачаючи при цьому своїх янгольських рис» (**«Промова на похованні Жорж Санд»**); «пролунав голос армії», «в одну ніч зникли недоторканість закону, гідність судді, честь солдата» (**«Історія одного злочину»**); «це був великий розум і безмежне серце», «він переміг феодального сеньйора, старовинного суддю, римського священника» (**«Століття від дня смерті Вольтера»**); «вони [уряди] конфіскують книгу, сподіваючись таким чином відняти у письменника свободу»,

«пограбувати й підкорити собі письменника. Спочатку його обкрадають, потім покупають», «Письменник не піддається. Його перетворюють на жебрака, але він залишається вільний», «усі уми мають на неї право», «Автор створює книгу, суспільство приймає або відмовляється від неї. Творець книги – автор, творець її долі – суспільство. Спадкоємець не створює книги; він не може претендувати на права автора. Спадкоємець не створює успіху книги; він не може претендувати на права суспільства», «Я був би засмучений, якби конгрес надав хоча б якого-небудь значення волі спадкоємця», «Автор знає, що робить; суспільство знає, що робить; спадкоємець – не знає», «Автор створив книгу. Суспільство її прийняло. Спадкоємець до цього непричетний», «Ця стаття закону вимагає, щоб кожний видавець, перш ніж публікувати твір, подавав до управління книжкової справи при міністерстві внутрішніх справ декларацію з такими пунктами...», «Видавець буде зобов'язаний повідомити, скільки він вклав грошей у кожний примірник книги», «Існують лише дві дійсно зацікавлені сторони – письменник і суспільство», «інтереси спадкоємця, хоча і гідні усякої поваги, повинні враховуватись лише у другу чергу» (**«Промови на міжнародному літературному конгресі»**);

– *гіпербол*:

«цю величезну армію, як сніг», «хто хоче, той усе зможе», «найпоганіша гвинтівка стає чудовою, коли в грудях б'ється сміливе серце», «у нас, французів, є свої зобов'язання перед народами й перед родом людським», «ліси пік», «нехай земля Франції перетвориться на безодню для Пруссії», «будемо битися удень і вночі, будемо битися в горах, у долинах, у лісах», «Франція існує вічно» (**«Відозва до французів»**); «Франція втратила дві провінції, але вона утримала весь світ» (**«Редакторам газети «Раппель»**); «незліченні газетні листки» (**«Редакторам газети «Ренесанс»**); «скрізь, водночас в усіх кінцях Парижа, піхота на чолі зі своїми полковниками стиха виходила з казарм», «люди, що згубили дві монархії», «закінчити еру революцій», «збори, які складаються з кращих людей країни», «владу, яку мені довірила вся нація», «усі стіни заклеєні їхніми плакатами» (**«Історія одного злочину»**); «перед нами глибочітимуть безодні, вириті нашими ж руками», «світло усього миру виходить із Франції» (**«Ліонські робітники»**);

– *літот*:

«у швейцарських селян були лише сокири, у польських селян – лише коси, у бретонських селян – лише палки» (**«Відозва до французів»**); «на вашому боці – нічого», «для нього на землі існувала одна лише вигода», «пам'ятав лише те, що могло бути йому корисно», «Письменник – ніщо, піщинка, тїнь, безпритульний вигнанець, безпаспортний волоцюга» (**«Історія одного злочину»**);

– *перифразів*:

«вічного воїна, котрий зветься журналістом» (**«Редакторам газети «Раппель»**); «Вона уходила від нас» (**«Століття від дня смерті Вольтера»**);

– *запитання і відповіді*:

«Як за це взятися? Це і важко, і просто. Потрібно викресати іскру. Звідки? Із душі народу» (**«Редакторам газети «Раппель»**); «Якою ж зброєю він воював? Зброєю, в якій поєднуються легкість вітру та міць грому, – пером», «І хто ж та людина, котра вела цю війну? Вольтер», «Чи завжди посміхався Вольтер? Ні. Він часто обурювався» (**«Століття від дня смерті Вольтера»**); «З якою метою? З метою поневолення» «Чому? Тому що інша особа – суспільство – стало володіти його твором», «На яких умовах? Зараз я вам скажу», «Чи можуть виникнути заперечення? Зізнаюсь, я їх не знаходжу» (**«Промови на міжнародному літературному конгресі»**);

– *риторичних запитань*:

«Немає пороху, немає бойових припасів, немає артилерії?» (**«Відозва до французів»**); «син, який використовує допомогу батька для того, щоб вбити діда. Чи можна вигадати що-небудь більш жахливе?», «І ніякого рішення! Що може бути страшніше?» (**«Редакто-**

рам газети «Раппель»); «Що чекає на мандрівників? Невже вони з'їдять одне одного? Чи не закінчиться усе плотом «Медузи» – рукопашною зголоднілих людей, які зазнали корабельної аварії, бійкою у темряві? Невже загибель неминуча?.. Де порятунок?» («Ліонські робітники»);

– *риторичних звертань*:

«Народе! Тебе загнали в підземелля», «Вселяйте жах, патріоти!» (**«Відозва до французів»**); «Годі, о Вольтере, ти зойкнув від жаху» (**«Століття від дня смерті Вольтера»**);

– *ампліфікацій*:

«У Парижа є укріплення, фортечні вали, рівчаки, пушки, укриття, барикади, стічні труби», «Його надихають честь, справедливість, право, обурена цивілізація» (**«Відозва до французів»**); «провідник, промінь світла, тепло, мужність, впевненість у правильності обраного шляху, споглядання мети; для тих, кому темрява застилає горизонт, заважає працювати, перетинає дорогу, затемнює свідомість», «Я вважаю необхідним надати допомогу усім талантам, підтримувати усі прояви доброї волі, сприяти усім починанням, заохочувати мужність схваленням, вітати молоді таланти, віддавати шану старцям, осяяних славою» (**«Редакторам газети «Раппель»**); «Ви створите газету живу, могутню, чудову» (**«Редакторам газети «Ренесанс»**); «жінка не може володіти майном, не може розпочати судове переслідування, вона не має права голосу, не йде в рахунок, не існує», «Так присвяtimo ж себе цій істоті, служитимемо їй, допомагатимемо їй, захищатимемо її, охоронятимемо її» (**«Соціальні проблеми»**);

– *алюзій*:

«зруйнувати храм, щоб спорудити новий», «взяти батіг і вигнати усіх торговців із святилища» (**«Століття від дня смерті Вольтера»**);

– *анафор*:

«Нехай усі села запалають гнівом! Нехай усі ліси наповняться громовим гуркотом голосів! Нехай пролунає сполох! Нехай кожний дім виставить солдата; нехай кожне передмістя стане полком; нехай кожне місто зробиться армією», «Нехай вулиці міст поглинають ворогів, нехай у люті розкриваються вікна, нехай із кожної квартири у загарбників кидатимуть меблі, нехай кожний дах кидає на них черепиці, нехай кличе до помсти сивина обурених матерів» (**«Відозва до французів»**); «Його запалюють для тих, хто у темряві; для тих, хто у темному підземеллі простягає руки... для тих, кому необхідний провідник, промінь світла...; для тих, кому темрява застилає горизонт, заважає працювати...; для тих, хто хоче ясно бачити...», «Він придушує право у питанні про покарання, вносячи до нього непоправність; у питанні про шлюб, вносячи до нього нерозривність; у питанні про батьківство...; у питанні про освіту, не допускаючи, щоб вона була безкоштовною...; у питанні про навчання...», «бути народом – носієм прекрасного – значить бути народом – носієм істини», «вона – велика культурна нація, вона стала великою революційною нацією» (**«Редакторам газети «Раппель»**); «Звідси – глибокий конфлікт. Звідси – рабство жінки» (**«Соціальні проблеми»**); «Вона помирала безсмертною. Вона уходила від нас, обтяжена роками, обтяжена творами, обтяжена найславнішою та найжахливішою відповідальністю – відповідальністю за совість людей, яку вона попереджала і прагнула наставити на правильний шлях. Вона уходила, супроводжувана прокляттями та благословеннями – прокляттями минулого та благословеннями майбутнього, – такі, панове, дві чудові форми слави», «Існує лише одна сила – совість на службі справедливості; існує лише одна слава – геній на службі істини», «Вольтер переміг. Вольтер вів війну сонцесяйну, війну одного проти всіх, тобто велику війну», «Він переміг старий кодекс і стару догму. Він переміг феодального сеньйора, старовинного суддю, римського священика. Він підніс чернь до ступеня народу. Він освічував, заспокоював та цивілізував», «він зазнав усіх загроз, усіх образ, усіх переслідувань, наклеп, вигнання. Він був невтомний і непохитний. Він переміг

насилство усмішкою, деспотизм – сарказмом, непогрішність – іронією, впертість – наполегливістю, невігластво – істиною», «Усмішка ця – сама мудрість. Усмішка ця, я повторюю, і є Вольтер. Усмішка часто переходить у сміх, але він стримується філософським сумом» (**«Століття від дня смерті Вольтера»**);

– *епіфори*:

«Добра погода буде за нас, негода буде за нас, злива буде за нас» (**«Відозва до французів»**);

– *епанафори*:

«Діючи таким чином, ми звеличуємо Францію. Звеличувати Францію – значить відроджувати її», «Право спричинює загальне голосування, загальне голосування спричинює закон» (**«Редакторам газети «Раппель»**);

– *парцеляції*:

«Ми по-братерському попередили Німеччину. Німеччина продовжує свій рух на Париж. Вона стоїть біля воріт» (**«Відозва до французів»**); «Є громадяни, немає громадян. Цей стан протиприродний. Необхідно, щоб він припинився» (**«Соціальні проблеми»**);

– *полісиндетону*:

«Ані перепочинку, ані відпочинку, ані сну» (**«Відозва до французів»**);

– *градації*:

«Боротися проти фарисейства, викривати лицемірність, стирати на порох тиранію, узурпацію, забобони, брехню, маловір'я, зруйнувати храм, щоб спорудити новий, тобто замінити брехню істиною, нападати на жорстокість суду, нападати на кровожерливе духовенство, взяти батіг і вигнати усіх торговців із святилища, вимагати спадщини для позбавлених неї, захищати слабких, бідних, пригноблених – ось війна Ісуса Христа» (**«Століття від дня смерті Вольтера»**);

– *висхідної градації*:

«Туреччина була велетнем, Росія – велетень, Німецька імперія буде ним; гіганти, зіткані із темряви; велети-плазуни», «розпуск Зборів; розслідування березневих подій, а також подій травневих і червневих; амністія» (**«Редакторам газети «Раппель»**);

– *підсилювального повтору*:

«королівське минуле, теократичне минуле, військове минуле», «Переможна Революція створить переможну Францію» (**«Редакторам газети «Раппель»**); «і ця істота страждає, і ця істота витікає кров'ю, лементує, знемагає, тремтить!» (**«Соціальні проблеми»**); «Вона уходила від нас, обтяжена роками, обтяжена творами, обтяжена найславнішою та найжахливішою відповідальністю – відповідальністю за совість людей, яку вона попереджала і прагнула наставити на правильний шлях», «Цією зброєю він бився, цією зброєю він переміг», «Вольтер вів війну сонцесяйну, війну одного проти всіх, тобто велику війну. Війну ідеї проти грубої матерії, війну розуму проти забобонів, війну справедливості проти несправедливості, війну проти поневолювача на захист пригнобленого, війну добра, війну гуманності», «він зазнав усіх загроз, усіх образ, усіх переслідувань, наклеп, вигнання», «Він переміг старий кодекс і стару догму», «У той день, – а цей день, без сумніву, близький, – коли буде визнано тотожність мудрості та милосердя, у той день, коли буде проголошена амністія, у той день, я впевнений, там, нагорі, у надзоряному світі, Вольтер посміхнеться» (**«Століття від дня смерті Вольтера»**); «Світло! Завжди світло! Скрізь світло!», «Ви виявляєте турботу про свої міста, ви хочете жити в безпеці у своїх домівках, ви побоюєтесь залишати вулиці у темряві», «і тут зустрічаються перехожі, і тут виявляються добромисні та зловмисні супутники, і тут трапляються лиховісні волоцюги», «вороги цивілізації, вороги книги, вороги вільної думки, вороги розкріпачення та звільнення, вороги розуму», «тут виникає питання вищою мірою делікатне, вищою мірою цікаве», «вони дарують йому владу, яку не мають права вручати, вони дарують йому право публікації»

протягом певного відрізка часу» («Промови на міжнародному літературному конгресі»);

– оксиморону (*оксюморону*):

«висловлювався салонним жаргоном» («Історія одного злочину»); «[людина] поми-рала безсмертною» («Століття від дня смерті Вольтера»);

– *алегорії*:

«У першу чергу необхідно накласти джгут на артерію. Пояснимо владі, що в цих пи-таннях швидкість дій служить показником її вміння управляти» («Редакторам газети «Раппель»); «у заколотників рупор, у республіки кляп» («Історія одного злочину»);

– *афоризму*:

«чим легший політ, тим болючіший укус» («Редакторам газети «Ренесанс»); «Шах-райство допускає зухвалість, але виключає гнів», «Пам'ятати зло – витрата непродуктив-на» («Історія одного злочину»).

5. Висновки

У результаті проведеного дослідження були опрацьовані теоретичні джерела та ви-вчено публіцистичні тексти Віктора Гюго. У сукупності з бібліографічним методом аналіз потоку документів з досліджуваної теми, їхній якісний відбір завершився складанням бібліографічного списку. Описовий метод дав можливість описати виражальні засоби в аналізованих текстах, а метод стилістичного аналізу дозволив виявити мовностилістичні засоби в аналізованих текстах.

Було встановлено, що Віктор Гюго насичує власну публіцистичну творчість засобами виразності – лексичними (літературними тропами) та синтаксичними (стилістичними фігурами). Для створення системи аргументації у своїх творах публіцист використовував практично всі тропи, вказані на початку статті, а також чималу частку стилістичних фігур, що є характерним для творів усіх трьох виділених етапів його публіцистичної творчості. Це дало змогу В. Гюго збагатити мовностилістичну палітру, урізноманітнити методологію й технологію публіцистичної творчості, що викликало активність читацької аудиторії і збільшувало популярність письменника та публіциста.

Reference

- Abramovych S. D., Chikarkova M. Yu. Rhetoric: Education. manual. Lviv: Svit, 2001. 240 p.
Barrère J.-B. Hugo. P.: Hatier, 1967. 287 p.
Berret P. Victor Hugo. P.: Granier Frères, 1927. 476 p.
Boyko N. I. Ukrainian expressive vocabulary in the dictionary, language and speech. Nizhin: M. Gogol National Pedagogical State University, 2002. 217 p.
Chabanenko V. A. Stylistics of expressive means of the Ukrainian language. Zaporizhzhia: Zaporizhzhia State University, 2002. 351 p.
Chernyakov B. I. Visual tropes and stylistic figures in the language of visual publicism // Bulletin of Taras Shevchenko Kyiv National University. Series: Journalism. 1993. Vol. 1. Pp. 152 – 163.
Chernyakov B. I. Poetics and the language of visual publicism: List of literature on the topic of the specialization course «Photojournalism» / Taras Shevchenko Kyiv National University, Institute of Journalism. Kyiv, 1994. 16 p.
Chernyakov B. I. Poetics of visual publicism as a system of means of image creation // Bulletin of Taras Shevchenko Kyiv National University. Series: Journalism. 1995. Vol. 2. Pp. 117 – 128.

- Childers Joseph, Hentzi Gary. Trope // *The Columbia Dictionary of Modern Literary and Cultural Criticism*. New York: Columbia University Press, 1995. P. 309.
- Cuddon J. A., Preston C. E. Trope // *The Penguin Dictionary of Literary Terms and Literary Theory*: 4th ed. London: Penguin, 1998. P. 948.
- Datsyshyn H. P. Metaphor in modern Ukrainian political discourse: based on press materials 1995 – 2002: a guide. Lviv: PAIS, 2004. 260 p.
- De Tours C. Le siècle de Victor Hugo raconté par son œuvre. P.: Société française d'éditions d'art, 1902.
- Dubois Jacques, Edeline Francis, Klinkenberg Jean-Marie, Minguet Philippe, Pire François et Trinin Hadelin. Rhétorique générale. 1 vol. P.: Larousse, 1970. 206 p. (coll. «Langue et Langage»).
- Eco Umberto. Lector in fabula. La cooperazione interpretativa nei testi narrativi. Milano: Bompiani, 1979. 336 p.
- Fillipetti S. Victor Hugo. P.: Gallimard, 2011.
- Fomina I. L. The role of imagery in speech during education // *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University*. Series: Philology. 2014. No. 11. Volume 1. Pp. 72 – 74.
- Gallica – електронна бібліотека Національної бібліотеки Франції та її партнерів. Режим доступу: <https://gallica.bnf.fr/>.
- Gallo M. Victor Hugo: in 2 t. P.: XO editions, 2001. T. 1.
- Hovasse J.-M. Victor Hugo. P.: Fayard, 2001. Vol. I: Avant l'exil, 1802 – 1851.
- Hovasse J.-M. Victor Hugo. P.: Fayard, 2008. Vol. II: Pendant l'exil. I, 1851 – 1864.
- Juin H. Victor Hugo. P.: Flammarion, 1980. T. 1: 1802 – 1843.
- Juin H. Victor Hugo. P.: Flammarion, 1992. T. 2: 1844 – 1870.
- Juin H. Victor Hugo. P.: Flammarion, 1992. T. 3: 1870 – 1885.
- Kahn J.-F. Victor Hugo, un révolutionnaire. P.: Fayard, 2001.
- Kolomiets M. P., Regushevskiy Ye. S. Short dictionary of periphrasis. Kyiv: Higher School, 1985. 162 p.
- Kopylova Larisa. Tropes as a means of communicative optimization of space-related materials in specialized print media // *Proceedings of the Research Institute of Press Studies of the V. Stefanyk Lviv National Scientific Library*. 2015. Issue 5. Pp. 437 – 354.
- Kotsyubynska M. X. Figurative word in a literary work. The question of the theory of artistic tropes. Kyiv: Publishing House of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR, 1960. 188 p.
- Koval A. P. Practical stylistics of the modern Ukrainian language: a textbook. Kyiv: Higher school, 1987. 352 p.
- Kunch Z. Y. The oldest classifications of stylistic means of speech in Ukrainian science // *Visnyk Nats. Lviv Polytechnic University*. Series «Problems of Ukrainian Terminology». 2010. No. 675. P. 136 – 138.
- Kunch Z. Y. Figurative speech as a sign of language culture (on the example of a metaphor) // *Ukrainian meaning: Scientific collection edited by doctor of philological sciences, professor I. S. Popova*. Dnipropetrovsk: Lira, 2018. Pp. 14 – 22.
- Lahlou R. Le Coup d'état du 2 decembre. P.: Bernard Giovanangeli, 2009.
- Literary dictionary-reference / edited by R. T. Gromyak, Y. I. Kovaliv, V. I. Teremko. Kyiv: Publishing house «Akademiya», 2007. 748 p.
- Lytvyn O. G., Golubinka N. I. Expressive vocabulary as a means of activating the attention of the reader of journalistic texts (on the material of publications of «Ukrainian Week») // *Ukrainian meaning: Scientific collection edited by doctor of philological sciences, professor I. S. Popova*. Dnipropetrovsk: Lira, 2018. Pp. 242 – 251.

- Matsko L. I., Sydorenko O. M., Matsko O. M. Stylistics of the Ukrainian language: Textbook / Ed. L. I. Matsko. K.: Vyshcha Shk., 2003. 462 p.
- Meleshchenko O. K. Publicism of Victor Hugo: Educational and methodological complex: study guide; reader; essay topics, tests. Kyiv: Publishing house «Zadruga», 2003. 224 p.
- Melka P. Victor Hugo: un combat pour les opprimés: étude de son évolution politique. P.: La Compagnie littéraire Bredys, 2008.
- Miller Hillis J. Tropes, Parables, and Performatives. Durham: Duke University Press, 1990. 266 p.
- Miroshnychenko I. G. Tropes as means of brevity and expressiveness in concise texts of the Ukrainian mass media // Scientific Bulletin of the Kherson State University. Linguistics series. 2018. Issue 34. Vol. 1. Pp. 61 – 65.
- Modern Ukrainian language: a textbook / edited by O. D. Ponomariv, V. V. Rizun, L. Yu. Shevchenko. K.: Publishing house «Lybid», 2005. 488 p.
- Pentylyuk M. Language culture and stylistics. Kyiv: Publishing house «Tower», 1994. 240 p.
- Ponomariv O. Culture of the word: Linguistic advice. Kyiv: Publishing house «Lybid», 2001. 240 p.
- Potebnya O. Aesthetics and poetics of the word. Kyiv, 1985. 613 p.
- Poznyak D. V. Political metaphor in the journalist's individual speech-making // Bulletin of the Ivan Franko Lviv National University, 2004. Vol. 25. Pp. 427 – 433.
- Rosa A. Victor Hugo, l'éclat d'un siècle. P., 1980.
- Serbenska O. A. The language of the newspaper and the journalist's speech-making in the aspect of social and cultural development of society: author's review. Thesis ... Doctor of Philology: 10.01.08 – Journalism / Oleksandra Antonivna Serbenska; Taras Shevchenko Kyiv National University. Kyiv, 1992. 38 p.
- Shklyar V. I. Journalistic skill (section «Poetics of journalistic work»): lecture notes. Kyiv: Publishing house «Kyiv University», 1995. 34 p.
- Stepanenko M. The political present of the Ukrainian language: an actual periphrasticon. Kharkiv: I. S. Ivanchenko Publisher, 2017. 616 p.
- Svyatovets V. F. Dictionary of visual aids. Tropes and stylistic figures: a study guide / edited by V. V. Rizun. Kyiv: Institute of Journalism of Taras Shevchenko Kyiv National University, 2003. 178 p.
- Tighem Ph. van. Dictionnaire de Victor Hugo. P.: Larousse, 1970. 255 p.
- Tsyokh L., Gorevalov S. Control tasks for conducting practical classes from the course «Introduction to Literary Studies» (Analysis of an artistic work. Tropes): study guide. Lviv: Publishing House of the Military Institute at the Lviv Polytechnic State University, 1996. 30 p.
- Uberspheld A. Parole de Hugo. P.: Messidore, 1985. 187 p.
- Ukrainian meaning: Scientific collection edited by doctor of philological sciences, professor I. S. Popova. Dnipropetrovsk: Lira, 2018. 315 p.
- Vovk N.V. Language metaphor in literary speech: the nature of secondary nomination. Kyiv: Publishing house Scientific Thought, 1986. 140 p.
- Vyazovsky G. A. Imagery and abstract in fiction // Historical and literary magazine / I. I. Mechnikov Odesa State University. 1995. No. 1. Pp. 16 – 18.
- Yarmolenko T. S. Style and language of the newspaper. Kyiv, 1965. 120 p.
- Zaitseva V.V., Kovalchuk M.S. Political metaphor in mass media discourse (based on the Ukrainian-language newspaper text) // Ukrainian meaning: Scientific collection edited by doctor of philological sciences, professor I. S. Popova. Dnipropetrovsk: Lira, 2018. Pp. 202 – 219.
- Zdrovega V. Y. Theory and methodology of journalistic creativity: a textbook / 2nd ed., revised and added. Lviv: PAIS, 2004. 268 p.

Submitted 21.05.2024

Список літератури

- Абрамович С. Д., Чикарькова М. Ю. Риторика: Навч. посібник. Львів: Світ, 2001. 240 с.
- Бойко Н. І. Українська експресивна лексика в словнику, мові та мовленні. Ніжин: НПДУ ім. М. Гоголя, 2002. 217 с.
- Вовк Н. В. Языковая метафора в художественной речи: природа вторичной номинации. Київ : Наук. думка, 1986. 140 с.
- В'язовський Г. А. Образне і абстрактне в художній літературі // Історико-літературний журнал ОДУ ім. І. І. Мечникова. 1995. № 1. С. 16 – 18.
- Дацишин Х. П. Метафора в сучасному українському політичному дискурсі: за матеріалами преси 1995 – 2002 років: довідник. Львів: ПАІС, 2004. 260 с.
- Зайцева В. В., Ковальчук М. С. Політична метафора в мас-медійному дискурсі (на матеріалі українськомовного газетного тексту) // Український смисл: наук. зб. за ред. д-ра філол. наук, проф. І. С. Попової. Дніпропетровськ: Ліра, 2018. С. 202 – 219.
- Здровега В. Й. Теорія і методика журналістської творчості: підручник / 2-ге вид., перероб. і допов. Львів: ПАІС, 2004. 268 с.
- Коваль А. П. Практична стилістика сучасної української мови: підручник. Київ : Вища школа, 1987. 352 с.
- Коломієць М. П., Регушевський Є. С. Короткий словник перифраз. Київ : Вища школа, 1985. 162 с.
- Копилова Лариса. Тропи як засіб комунікативної оптимізації матеріалів космічної тематики у спеціалізованих друкованих ЗМІ // Зб. праць НДІ пресознавства Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника. 2015. Вип. 5. С. 437 – 454.
- Коцюбинська М. Х. Образне слово в літературному творі. Питання теорії художніх тропів. Київ : Вид-во АН УРСР, 1960. 188 с.
- Куньч З. Й. Найдавніші класифікації стилістичних засобів мовлення в українській науці // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». 2010. № 675. С. 136 – 138.
- Куньч З. Й. Образність мовлення як ознака культури мови (на прикладі метафори) // Український смисл: наук. зб. за ред. д-ра філол. наук, проф. І. С. Попової. Дніпропетровськ: Ліра, 2018. С. 14 – 22.
- Литвин О. Г., Голубінка Н. І. Експресивна лексика як засіб активізації уваги читача публіцистичних текстів (на матеріалі публікацій «Українського тижня») // Український смисл: наук. зб. за ред. д-ра філол. наук, проф. І. С. Попової. Дніпропетровськ: Ліра, 2018. С. 242 – 251.
- Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 748 с.
- Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилiстика української мови: Підручник / За ред. Л. І. Мацько. К.: Вища шк., 2003. 462 с.
- Мелешенко О. К. Публіцистика Віктора Гюго (1802–1885): навч.-метод. комплекс: навч. посібник; хрестоматія; теми рефератів, тести. Київ : ПВП «Задруга», 2003. 224 с.
- Мірошніченко І. Г. Тропи як засоби лаконічності та виразності в стислих текстах українських мас-медіа // Наук. вісник Херсонського держ. ун-ту. Серія Лінгвістика. 2018. Вип. 34. Т. 1. С. 61 – 65.
- Пентилюк М. Культура мови і стилістика. Київ: Вежа, 1994. 240 с.
- Позняк Д. В. Політична метафора в індивідуальній мовотворчості журналіста // Вісник Львівського ун-ту ім. І. Франка, 2004. Вип. 25. С. 427 – 433.
- Пономарів О. Культура слова: Мовностилістичні поради. Київ : Либідь, 2001. 240 с.

- Потебня А. А. Мысль и язык. Харків, 1892. 228 с.; перевид.: Київ, 1993. 192 с.
- Святовец В. Ф. Словник образотворчих засобів. Тропи та стилістичні фігури: навч. посібник / за ред. В. В. Різуна. Київ : ІЖ КНУТШ, 2003. 178 с.
- Сербенська О. А. Мова газети і мовотворчість журналіста в аспекті соціально-культурного розвитку суспільства: автореф. дис. ... д-ра філол наук: 10.01.08 – журналістика / Сербенська Олександра Антонівна; Київ ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ : Б. в., 1992. 38 с.
- Степаненко М. Політичне сьогодення української мови: актуальний перифрастикон. Харків: Видавець Іванченко І. С., 2017. 616 с.
- Сучасна українська мова: підручник / за ред. О. Д. Пономарева, В. В. Різуна, Л. Ю. Шевченко. Київ : Либідь, 2005. 488 с.
- Український смисл: наук. зб. за ред. д-ра філол. наук, проф. І. С. Попової. Дніпропетровськ: Ліра, 2018. 315 с.
- Фоміна І. Л. Роль образності мовлення під час навчання // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2014. № 11. Т. 1. С. 72 – 74.
- Цьох Л., Горевалов С. Контрольні завдання для проведення практичних занять з курсу «Вступ до літературознавства» (Аналіз художнього твору. Тропи): навч. посібник. Львів: Вид-во Військового інституту при ДУ «Львівська політехніка», 1996. 30 с.
- Чабаненко В. А. Стилістика експресивних засобів української мови. Запоріжжя: ЗДУ, 2002. 351 с.
- Черняков Б. І. Візуальні тропи і стилістичні фігури в мові зображальної публіцистики // Вісник Київ. ун-ту: Сер. Журналістика. 1993. Вип. 1. С. 152 – 163.
- Черняков Б. І. Поетика і мова зображальної публіцистики: Список літератури з теми курсу спеціалізації «Фотожурналістика» / Київ. ун-т, Ін-т журналістики. Київ : Б. в., 1994. 16 с.
- Черняков Б. І. Поетика зображальної публіцистики як система засобів образотворення // Вісник Київ. ун-ту: Сер. Журналістика. 1995. Вип. 2. С. 117 – 128.
- Шкляр В. І. Журналістська майстерність (розділ «Поетика журналістського твору»): конспект лекцій. Київ : РВЦ «Київський університет», 1995. 34 с.
- Ярмоленко Т. С. Стиль і мова газети. Київ : Б. в., 1965. 120 с.
- Barrière J.-B. Hugo. P.: Hatier, 1967. 287 p.
- Berret P. Victor Hugo. P.: Granier Frères, 1927. 476 p.
- Childers Joseph, Hentzi Gary. Trope // The Columbia Dictionary of Modern Literary and Cultural Criticism. New York: Columbia University Press, 1995. P. 309.
- Cuddon J. A., Preston C. E. Trope // The Penguin Dictionary of Literary Terms and Literary Theory: 4th ed. London: Penguin, 1998. P. 948.
- De Tours C. Le siècle de Victor Hugo raconté par son œuvre. P.: Société française d'éditions d'art, 1902.
- Dubois Jacques, Edeline Francis, Klinkenberg Jean-Marie, Minguet Philippe, Pire François et Trinson Hadelin. Rhétorique générale. 1 vol. P.: Larousse, 1970. 206 p. (coll. «Langue et Langage»).
- Eco Umberto. Lector in fabula. La cooperazione interpretativa nei testi narrativi. Milano: Bompiani, 1979. 336 p.
- Fillipetti S. Victor Hugo. P.: Gallimard, 2011.
- Gallica – електронна бібліотека Національної бібліотеки Франції та її партнерів. Режим доступу: <https://gallica.bnf.fr/>.
- Gallo M. Victor Hugo: in 2 t. P.: XO editions, 2001. Т. 1.
- Novasse J.-M. Victor Hugo. P.: Fayard, 2001. Vol. I: Avant l'exil, 1802 – 1851.
- Novasse J.-M. Victor Hugo. P.: Fayard, 2008. Vol. II: Pendant l'exil. I, 1851 – 1864.
- Juin H. Victor Hugo. P.: Flammarion, 1980. Т. 1: 1802 – 1843.

ISSN 2522-1272
online ISSN 2786-8532

Juin H. Victor Hugo. P.: Flammarion, 1992. T. 2: 1844 – 1870.

Juin H. Victor Hugo. P.: Flammarion, 1992. T. 3: 1870 – 1885.

Kahn J.-F. Victor Hugo, un revolutionnaire. P.: Fayard, 2001.

Lahlou R. Le Coup d'état du 2 decembre. P.: Bernard Giovanangeli, 2009.

Melka P. Victor Hugo: un combat pour les opprimes: etude de son evolution politique. P.: La Compagnie littéraire Bredys, 2008.

Miller Hillis J. Tropes, Parables, and Performatives. Durham: Duke University Press, 1990. 266 p.

Rosa A. Victor Hugo, l'éclat d'un siècle. P., 1980.

Tighem Ph. van. Dictionnaire de Victor Hugo. P.: Larousse, 1970. 255 p.

Ubersheld A. Parole de Hugo. P.: Messidore, 1985. 187 p.

Надійшла до редакції 21.05.2024